

Perhekeskus moniammatillisen
yhteistyön näyttämönä - asiakkaiden
parhaaksi

Haapasaari, Mirva

Laurea - ammattikorkeakoulu
 Otaniemi
 Terveyden edistämisen koulutusohjelma
 Perhehoitotyö

Tiivistelmä

Mirva Haapasaari

Perhekeskus moniammatillisen yhteistyön näyttämönä - asiakkaiden parhaaksi

Vuosi	2009	Sivumäärä	73
-------	------	-----------	----

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia ja kehittää Hyvinkään kaupungissa syksyllä 2007 toimintaansa aloittanutta perhekeskus Pikku - Veturia. Perhekeskus toimii perheiden kohtaamispaikkana ja neuvolan, päivähoiton ja sosiaalihuollon yhteisenä areenana, jossa luodaan moniammatillista tapaa toimia perheiden tukena.

Opinnäytetyö on laadullinen, ja sitä ohjaa toimintatutkimuksellinen viitekehys. Tutkimusmenetelmänä on käytetty BIKVA - metodia. Perhekeskusta käyttävät asiakkaat haastateltiin kahdessa ryhmässä. Asiakkaiden haastattelun perusteella tutkija analysoi sisällönanalyysimenetelmällä kehittämisteemat, joiden sisällöt tutkija esitteli vuorovaikutteisessa haastattelutilanteessa Pikku - Veturin ohjausryhmälle. Kehittämisteemoiksi nousivat *Perhekeskuksen tarjoama tuki vanhemmuudelle, henkilökunnan rooli, perhekeskuksen pedagoginen rooli, toiveet toiminnan sisällöstä ja rakenteesta, toiveet uusista toiminnoista sekä kokemukset muista perhepalveluista.*

Opinnäytetyön tuloksena syntyi yhteistyössä Pikku-Veturin ohjausryhmän kanssa kehittämissuunnitelma perhekeskukselle. Kehittämistoiminnan jatkuminen nähtiin välttämättömänä, ja yhteisen toiminnan tavoitteiden tarkentaminen viranomaistasolla koettiin erittäin keskeisenä. Paikallisen toimintamallin luominen korostui opinnäytetyön tuloksissa. Perhekeskus koettiin myönteiseksi keinoksi tukea vanhemmuutta sekä vanhempien itsensä että viranomaisten mielissä. Asiakkaiden mielestä perhekeskuksen tärkein anti oli sen tarjoama yhteisöllisyys ja vertaistuen mahdollisuus. Asiakkaat arvostivat erityisesti myös perhekeskuksen pedagogista roolia kotivanhemmuuden tukena.

Opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää jatkettaessa perhekeskus Pikku-Veturin kehittämistä. Perhekeskustoimintaa kehitetään paljon eri kunnissa, ja tämän opinnäytetyön tuloksena syntyneitä kehittämissuunnitelmaa voidaan käyttää apuna toimintaa suunniteltaessa ja käynnistettäessä.

Asiasanat Vanhemmuuden tukeminen, perhetyö, kumppanuus, moniammatillinen yhteistyö, perhe

Laurea University of Applied Science

Laurea Otaniemi
Master of Health Care
Health Promotion
Family Health Care

Abstract

Mirva Haapasaari

Family Center, a stage for multiprofessional co-operation - for the best of the clients

Year	2009	Amount of pages	73
------	------	-----------------	----

The purpose of the thesis was to research and develop the Family Center Pikku-Veturi, which was initiated in the city of Hyvinkää in autumn of 2007. The Family Center functions as a meeting place for families as well as a mutual arena for the child health centre, day care and social welfare in which multiprofessional ways of supporting families are created.

The thesis is a qualitative one, and it is guided by the context of activity analysis. BIKVA method has been used as a research method. The clients using the Family Center were interviewed in two groups. On the basis of the interviews of the clients the researcher analysed the themes for the development using content analysis as a method. These themes of development were presented for the steering group of the Family Center Pikku-Veturi by the researcher. The main themes of development were *the support offered for parenthood by the Family Center, the role of the personnel, the pedagogical role of the Family Center, the expectations for the contents and structure of the functions, expectations for new function and experiences of other family services.*

As a result of the thesis a developing plan was achieved in co-operation with the steering group of the Family Center Pikku-Veturi. The continuation of the development was considered essential. Defining the goal of the common activity was seen extremely essential. Creating a local *pattern* was highlighted in the results of the thesis. The Family Center was seen as a positive way of supporting the parenthood by both parents themselves and public authority. The clients appreciated most the sense of community and the possibility of peer support. The clients valued especially the pedagogical role of the Family Center as a support for the parents at home.

The results of the thesis can be benefited in continuing the development of the Family Center Pikku-Veturi. Family Center functions are developed in various municipalities. The development plan produced in this thesis can be used as assistance in planning and launching activities in Family Centers.

Key words: Supporting the parenthood, family social work, partnership, multiprofessional co-operation, family

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO.....	7
2. OPINNÄYTETYÖN KESKEISET KÄSITTEET.....	8
2.1 Perhetyö.....	9
2.2 Perhe asiakkaana.....	10
3. KUMPPANUUS JA MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ PERHEEN TUKEMISEN TAUSTALLA.....	13
.....	13
3.1 Moniammatillisuuden vaade - taustalla perheen uudet tarpeet.....	13
3.2 Moniammatillinen yhteistyö ja verkostojen toiminta.....	14
3.3 Moniammatillisen yhteistyön onnistumisen reunaehdoja	15
3.4 Kumppanuus työtä määrittävänä tekijänä.....	16
4. PERHEKESKUS HYVINKÄÄLLÄ	17
4.1. Askeleita yhteistyön suuntaan - Yökylä yhteisenä ponnistuksena.....	18
4.2 Selvitys hyvinvointipalveluiden tuottamisesta elinkaarimallin mukaan.....	18
4.3 Perhekeskuksen synty.....	19
4.4 Toiminta perhekeskuksessa	21
4.5 Yhteistyön rakenne ja kehittäminen Perhekeskus Pikku -Veturissa.....	22
4.6 Välitön vuorovaikutus ja yhteinen toiminta asiakkaan parissa.....	23
5. TUTKIMUSHANKKEEN TARKOITUS JA TEHTÄVÄT.....	23
6. TUTKIMUSPROSESSI.....	24
6.1 Tutkimuspolku.....	24
6.2 Tutkimuksen kulku.....	25
6.3 Toimintatutkimus tietoa tuovana ja uutta luovana tutkimusmenetelmänä.....	27
6.4 BIKVA- menetelmä tiedonkeruutapana ja apuna kehittämistoiminnassa.....	29
6.5 BIKVA:n käyttö tässä tutkimuksessa.....	29

6.6 Asiakkaiden haastattelut.....	30
6.7 Ohjausryhmän haastattelut.....	32
6.8 Analyysi.....	32
7. TULOKSET.....	34
7.1 Asiakkaiden haastatteluista tulleet kehittämiskohteet.....	34
7.1.1 Perhekeskuksen tarjoama tuki vanhemmuudelle.....	36
7.1.2 Perhekeskuksen pedagoginen rooli.....	38
7.1.3 Henkilökunnan rooli.....	38
7.1.4 Toiveet toiminnan sisällöistä ja perhekeskuksen rakenteista.....	39
7.1.5 Toiveet uusista toimintamuodoista.....	41
7.1.6 Kokemukset muista perhepalveluista Hyvinkäällä.....	43
7.1.7 Terveiset päättäjille.....	44
7.2 Ohjausryhmän haastatteluista nousseet tulokset ja kehittämistarpeet.....	45
7.2.3 Ryhmätoiminta perhekeskuksessa.....	45
7.2.1 Asiakkaiden valinta ryhmiin.....	45
7.2.2 Vauvatreffit - onnellisten äitien klubi?.....	46
7.2.4 Toimintamalli, jossa äidit ja lapset ovat eri ryhmissä.....	47
7.2.5 Isätoiminta.....	47
7.2.6 Toiminnan sisältö ja rakenteet.....	48
7.2.7 Kotikäynti-mallin kannattelevuus.....	48
7.2.8 Sähköinen ”palvelu”.....	49
7.2.9 Yhteenveto.....	49
8.TULOSTEN POHDINTAA JA ARVIOINTIA.....	49
9.1 Pikku Veturi asiakkaan näkökulmasta.....	50

9.2 Perhekeskusken eksklusiivit palvelut.....	53
9.3 Pikku-Veturi ohjausryhmän näkökulmasta.....	53
9.4 Perhekeskus kunnan monitoimijaisena lapsiperheiden palveluverkostona Hyvinkäällä..	55
9.5 Kumppanuustoiminta ja sektorien välinen yhteistyö.....	56
9.6 Tutkimuksen luotettavuuden arviointia.....	56
9.7 Tutkimuksen eettisyys.....	58
9.8 Jatkotutkimusaiheet.....	60
LIITE 1.....	72
Liite 2.....	73

1. Johdanto

Perhekeskus on muotia. Näin voisi ainakin päätellä niin Valtioneuvoston edellisen hallituskauden linjauksista kuin myös sosiaalipoliittisesta uutisoinnista. Perhekeskustoimintaa käynnistetään ja kehitetään innokkaasti erilaisissa hankkeissa, jonka lippulaivana toimi valtakunnallinen Perhe - hanke. (Perhe- hankkeen loppuraportti, 2008). Loppuraportissa todetaan, että perhekeskusten kehittäminen on saanut perustelunsa perheiden tarpeista ja perusorganisaatioiden yhteisistä tavoitteista.

Perhekin on muotia. Yhteiskunnassamme on kuluvan vuosituhaten vaihteessa käyty ajoittain kiivastakin keskustelua perheen merkityksestä ja paikasta. Puhutaan käännteestä, jota Jallinoja (2007) nimittää familistiseksi vastaiskuksi. Perheen ja yhteisöllisyyden merkitys on huippuindividualistisen kauden jälkeen noussut uuteen arvostukseen, ainakin puheen tasolla. Perhettä määritellään uudelleen, ja sen todetaan monimuotoistuneen ja sen auttajaverkoston sirpaloituneen.

Perheen tukeminen mielletään myös valtiovallan tehtäväksi. Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmassa perheiden hyvinvointia halutaan tukea muun muassa vähentämällä pahoinvointia ja syrjäytymiskehitystä sekä köyhyyttä ja eriarvoisuutta, parantamalla vanhempien mahdollisuutta viettää aikaa lastensa kanssa (ns. työn ja perheen yhdistäminen) ja lisäämällä lasten ja nuorten mielenterveyspalvelujen saatavuutta. Hallitusohjelmassa mainitaan erikseen tavoite lapsiperheiden palvelujen kokoamisesta perhekeskuksiksi. (Vanhasen II hallituksen ohjelma, 2007)

Perhekeskustoiminnassa on merkittävää, että kaikista perheiden palveluja tarjoavista tahoista on mukana toimijoita, niin toiminnan suunnittelussa kuin toteutuksessa. Toiminta perustuu siihen, että kaikkien mukana olevien taidot, tiedot kokemukset ja verkostot on koottu yhteen, jotta perheiden selviytymistä arjessa voidaan vahvistaa mahdollisimman monipuolisesti. (Pietilä - Hella & Viinikka, 2006). Perhekeskustoiminta on kiinnostavaa siksi, että se toimii aitona tilana toimia kumppanuudessa. Perhekeskus - termi voidaan nähdä myös käsitteellisenä apuvälineenä, kun ideoidaan ja kehitetään perhepalveluita. (Pietilä - Hella, 2006)

Hyvinkäälle avattiin perhekeskus Pikku - Veturi syksyllä 2007. Pikku - Veturi syntyi päivähoiton, neuvolan ja sosiaalihuollon perheentukemishankkeen jatkumoksi. Toiminta etsii vielä kovasti muotoaan. Tästä syntyikin halu tehdä opinnäytetyö perhekeskuksen viitekehyksen ympärille. Tutkimusta ohjaavana ajatuksena on perhetyön mahdollisuus toteutua yhteisenä toimintana, kumppanuuden ja moniammatillisen yhteistyön näyttämöllä.

Työni keskeiset käsitteet nousevatkin perheen tukemisen lisäksi kumppanuudesta ja moniammatillisesta yhteistyöstä. Minkälaisia uusia mahdollisuuksia perheen tukemiseen tarjoutuu, kun se kohdataan asiakaslähtöisesti ja fyysisesti tietyssä tilassa? Voiko perhekeskusajattelu myös Hyvinkäällä tarjota yhtäältä vaihtoehtoja sektorilähtöiseen työskentelyyn, ja toisaalta vaikuttaa työn tekemiseen tapaan, organisaatioiden ajatteluun ja jopa kunnalliseen päätöksentekoon? Perhekeskuksen kehittämisessä on myös tärkeää muistaa, että se on ennen kaikkea *paikallinen toimintamalli*. Helsinkiläistä tai kotkalaista perhekeskustoimintaa ei voi siis sellaisenaan kopioida. Ennalta ehkäisevä työ on lujimpana perhekeskustoiminnan ytimessä. Yksilön syrjäytymisen ehkäisy alkaa silloin, kun hänen vanhempiaan tuetaan jo raskausaikana. Ennaltaehkäisyn tarve ja syyt jo tunnetaan, mutta haasteena on edelleen laadullisesti riittävän ja taloudellisesti perustellun mallin kehittäminen. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on toimia ennen kaikkea asiakkaiden äänenä laadun varmistamisessa kehitettäessä hyvinkääläistä perhekeskusmallia. Samalla rakennetaan toimintatapaa, jossa neuvola, päivähoido ja sosiaalihuolto voivat etsiä toistensa lisäksi uusia kumppaneita perheen tukemiseen, ja annetaan kehittämisehdotuksia toiminnan edelleen jalostumiseksi perheen parhaaksi.

2. Opinnäytetyön keskeiset käsitteet

Tavoitteenani on kuvata perhetyön, perhehoitotyön ja moniammatillisen yhteistyön sekä kumppanuuden käsitteitä, ja nivoa niitä perhetyön yhteiseksi toimintaviitekehyyksi, jossa ammattilaiset toimivat yhteistyössä moniäänisesti.

2.1 Perhetyö

Perhetyössä on sekä jotain hyvin vanhaa että jotain uutta ja muodikasta. Perhetyö on noin sadan vuoden ajan heijastanut yhteiskunnan (sosiaali- ja perhepoliittista) tilannetta, ja sitä on toteutettu kullekin aikakaudelle ominaisella tavalla. (Nätkin & Vuori, 2007). Perhetyötä ei kovinkaan kattavasti voi määrittellä tuntematta sen historiaa ja niitä yhteiskunnallisia kysymyksiä, joiden osana perhe-elämää koskevia huolia on ratkaistu. (Mt, 2007) Perehtyminen perheiden historiaan auttaa ymmärtämään, että aikojen kuluessa perheestä on kannettu huolta monella tavalla. Huolen kohteena on ollut sekä vanhempien kyky kasvattaa lapsia että laajemmin perheiden selviäminen arjessa. (Rantalaiho 2006, 47)

Reijosen (2005) mukaan perhetyön tausta määrittyy lastensuojelullisesta taustasta käsin, lasten ja nuorten tukemisen laaja-alaisina prosesseina. Perhetyön työskentely on muutokseen tähtäävää, ja työn keskiössä on itse perhe. Toisaalta perheen ympärillä työskentelee nykyisin paljon tahoja, ja hyvin monenlaisten tavoitteiden ohjaamina. Perhetyötä tehdään sosiaalityössä, päivähoidossa, neuvolassa ja eri järjestöissä. Perhetyötä on myös monenlaista: on kotipalvelua, tehostettua perhetyötä, avohuollon perhetyötä perhekuntoutusta, perheterapiaa, perhekerhoja jne. Tuen muodon mukaan perhetyötä on jäsennetty teho - muutos- ja vertaistueksi sekä alku - ja kokoavuksi. Ehkäisevää työtä on edelleen jäsennetty primaari- sekundaari ja tertiääritasolle. Voidaan nähdä, että ehkäisevä elementti on mukana kaikessa perheitä auttamaan pyrkivässä työssä. (Rantalaiho 2006). Perhetyöstä on kehittynyt moniammatillista toimintaa, jolla pyritään tukemaan ja edistämään perheiden hyvinvointia, mutta johon voi liittyä epätietoisuutta eri palveluista ja jopa kilpailua osaamisesta ja asiakkaista. (Uusimäki, 2005).

Perhetyötä määrittävät taustaorganisaation lisäksi työn kohde, muoto ja tehtävä. Perhetyö voi näyttäytyä sekä perheen epävirallisena arjen tukemisena että syvällisempänä perheen asioihin puuttumisena. (Heino ym. , 2000). Perhetyö voidaan nähdä myös välillisenä tai välittömänä. Välillinen perhetyö tarkoittaa sitä, että työ tai palvelu kohdistuu perheeseen jonkun sen jäsenen kautta. Välittömässä perhetyössä kohteena on koko perhe tai yhteisö. Tässä yhteydessä nousee kysymys perheen määrittelystä; ydinperheajattelusta on siirrytty väljempään määrittelyyn, jossa perheenjäsenet ovat yksilöitä, mutta tulevat perheenjäseniksi keskinäisten suhteittensa perusteella. (Uusimäki, 2005). Toisaalta perhetyötä voidaan jaotella käsitteellisesti sen mukaan, onko kyse perhetyöstä vai perhepalvelusta. Tällöin perhetyön edellytykseksi mielletään intervention tarve. Pelkkä perheen tukeminen ilman suunnitelmallisuutta ei olisikaan perhetyötä, vaan perhepalvelua. (Uusimäki, 2005)

Perhetyö liittyy laajempaan perhepolitiikkaan, jolla ymmärrämme kaikkia julkisen vallan pyrkimyksiä ohjata sekä yksittäisten perheiden toimintaa että perhetyötä. Perhepolitiikalla luodaan lainsäädännöllistä ja materiaalista tukea perheiden hyvinvoinnille. Ennen kaikkea perhetyötä perustellaan lapsen edulla. Valtaosa perhetyöstä kohdistuu lapsiperheisiin, ja usein keskeisenä asiakkaana on juuri lapsi. (Nätkin & Vuori, 2007). Perhetyön tärkeänä tavoitteena on tukea vanhemmuutta. Kiinnostus isään aktiivisena perheen toimijana on lisääntynyt viime vuosina. (Nätkin & Vuori, 2007). Toisaalta varhaisen vuorovaikutuksen tutkimus ja tukeminen on keskittynyt paljolti äidin ja lapsen suhteen tarkasteluun. (Esim. Schulman 2002; Sinkkonen 2001; Niemelä ym. , 2003). Nätkin ja Vuori (2007) toteavatkin, että perhetyö on, pikemmin kuin minkään tietyn toiminnan tai kentän kattava käsite, heuristinen idea, jonka avulla voidaan lähestyä hyvin monentasoisia perheiden ja ammattilaisten suhteisiin liittyviä prosesseja.

2.2 Perhe asiakkaana

Suomalaista terveydenhuoltoa kehitettäessä on alkuun keskitytty lähes yksinomaan sairaalalaitoksen kehittämiseen ja sen jälkeen avohoidon palvelujen aktiivisempaan tuottamiseen. Avohuollon palvelujen tuottamista pyritään suuntamaan väestövastuiseen perusterveydenhuollon periaatteella. Yksilön omaa vastuuta terveydestään korostetaan, ja perheen mahdollisuutta olla aktiivisemmin mukana tuetaan. Paunonen ja Vehviläinen - Julkunen (1999) tarkastelevat artikkelissaan perhettä hoitotyössä. He toteavatkin, että teeman käsittely edellyttää jonkinasteista perheen määrittelyä. Perheen määrittely hoitotieteistä käsin ei juuri eroa yhteiskuntatieteellisestä tavasta. Keskeistä on tarkastella perheen tehtäviä, perheen rakenteissa tapahtuneita muutoksia tai ylipäättäen hoitotyössä toimivien valmiutta tiedostaa perhekäsitysten muutokset.

Perheen määrittelyn vaikeudesta puhuvat lähes kaikki aiheeseen tarttuvat. Perheen arviointikriteerit ovat nykyään pitkälti henkilökohtaisia. Tämä johtaa siihen, että perheen määritelmät muuttuvat ja ovat monimuotoisia. Julkunen (2006) esittääkin, että perheiden monimuotoistuminen on yksi modernisaation perusprosesseista. Myös ihmissuhteisiin ja perheisiin liittyvä epävarmuus ja sirpaleisuus leimaavat yksilön suhdetta omaan terveyteensä ja yhteisön terveyseroihin. Sosiaaliset verkostot ovat lyhytaikaistuneet ja harventuneet. Perheessä tapahtuneet muutokset, kuten yksinhuoltajuuden lisääntyminen, lisäävät myös erilaisten riskien ja kriisien mahdollisuutta elämässä. (Hirvonen ym. , 2002) Kriittinen perhetutkimus suhtautuu muutokseen avoimemmin. Perhe - ja läheissuhteita koskevien asenteiden tai muotojen muutoksia ei pidetä automaattisesti kielteisinä. Hoiva, huolenpito, läheisyys ja erilainen resurssien jakaminen näyttävät muutoksista huolimatta sitovan ihmisiä yhteen. Määrittelyn vaikeus ja muutoksista nousevat kysymykset ovat kuitenkin auttamatta

sidoksissa siihen, miten perhe käsitteellistetään jälkimodernin yhteiskunnan kontekstissa. (Forsberg, 2003)

Perheen merkitys ei kuitenkaan ole vähentynyt, pikemminkin päinvastoin.

Sosiaalibarometrissa (2005) julkiset hyvinvointituottajat arvioivat perheen merkityksen tärkeimmäksi ihmisen hyvinvoinnin kannalta. Samoin he arvioivat perheen merkityksen edelleen kasvavan. Yksi tekijä perheen merkityksen kasvussa on se, että avioliitot ovat homogeenisia, ilmeisesti entistä homogeenisempia. Menestyjät tai pärjääjät löytävät toisensa, työttömyys ja sosiaaliset vaikeudet samoin toisensa. Myös Suomessa tapahtunut uusfamilistinen käänne korostaa perheen merkitystä. (Julkunen 2006; Jallinoja 2006)

Lasten ja nuorten psykososiaalisissa palveluissa asiakas - käsite on ainakin laajentunut niin, että koko perhe on asiakkaana. 1980 - luvulla suorastaan hullaannuttiin perheterapiasta, ja pitkiin perheterapiasessioihin osallistuivat nekin, jotka eivät tehneet terapiatyötä.

Perheterapeuttisten koulukuntien moninaisuus ei pahemmin sekoittanut ammattilaisten mieliä, vaan päällimmäisenä oli löytämisen riemu. Oli löytynyt perhe, jonka ammattilaiset saattoivat sijoittaa asiakkaan rooliin. (Arponen ym. 2004; 19)

Suomalaisessa yhteiskunnassa perhekeskeisyys on asiakkaan hoitamisessa toteutunut parhaiten äitiys- ja lastenneuvolatyössä ja sairaalalaitoksessa lasten sairaanhoidossa ja synnyttäjien hoitoyksikössä. Perhekeskeisyys tarkoittaa hoitamisessa perheen ottamista mukaan koko hoitoprosessiin ja päätöksentekoon. Käytännön hoitotyössä se voi merkitä kahta asiaa: perheen ottamista mukaan taustatueksi, jolloin yksilö on hoidossa keskeinen tai vaihtoehtoisesti niin, että perhe on itsessään keskeinen hoitotyön mielenkiinnon kohde ja yksittäinen perheenjäsen on toissijainen. (Mts)

Perhehoitotyön parissa perhettä voidaan pitää joko taustatekijänä, jäsentensä summana tai perhettä asiakkaana. Kun perhettä pidetään taustatekijänä, sen katsotaan toimivan joko asiakkaan voimavarana tai voimavaroja kuormittavana tekijänä. Tällöin yksi perheenjäsen eli asiakas on hoidossa keskeinen ja muut ovat hoidossa taustavoimana. (Paunonen & Vehviläinen-Julkunen, 1999).

Perhettä voidaan pitää myös osiensa summana, jossa yksilön ja perheenjäsenten eli systeemin eri osien terveys ja hyvinvointi perustuvat vastavuoroisuuteen. Tässä näkökulmassa hoitotyön asiakkaina ovat nämä erilaiset osaryhmittymät, joita hoidetaan ongelma- ja tarvekeskeisesti ja joiden kautta pyritään vaikuttamaan myös kokonaisuuteen eli koko perheeseen.

Hoitotyössä paneudutaan perheenjäsenten välisiin vuorovaikutussuhteisiin terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Tästä perhehoitotyön ominaispiirteestä on Friedman (1989) käyttänyt termiä interpersonaalinen perhehoitotyö. Kun koko perhe mielletään asiakkaaksi, on se vuorovaikutuksellisenä systeeminä asiakkaana etusijalla, ja yksilöt ovat taustalla.

Hoitotyössä painotetaan perheen sisäistä dynamiikkaa ja suhteita, rakennetta ja toimintoja sekä perheen osajärjestelmien riippuvuutta kokonaisuudesta. Perhe integroidaan laajempaan kokonaisuuteen eli sukuun, lähiyhteisöön, maanosaan ja koko maailmaan. (Paunonen & Vehviläinen-Julkunen, 1999)

Arponen ym. (2004) esittävät, että perheiden kanssa työskentely oli hyvin pitkään oire- ja ongelmakeskeistä, kunnes lyhytterapioiden saatua jalansijaa alettiin työskennellä myös voimavaralähtöisesti. Aina 1990-luvulle saakka puhuttiin moniongelmaperheistä. Termiä ei tarkemmin määritelty, mutta sillä kuvattiin perhettä, jonka kanssa työskenteli monia ammattilaisia. Silloin ei vielä oivallettu, ettei ongelmien moninaisuus ollut niinkään perheissä, vaan työn tekemisen käytännöissä. Moniammatillisen työn mukana moniongelmaperhe - käsite on kuitenkin häviämässä ammattilaisten puheesta. Johtuneeko tämä aidosta oivalluksesta vai psykososiaalisissa palveluissa yleistyneestä käytännöstä, jonka mukaan monet negatiiviset asiat kuvataan positiivisella tavalla? Esimerkiksi sairaiden hoitopalvelut ovat terveydenhoitopalveluja ja pahoinvointia helpottavat palvelut hyvinvointipalvelua? (Arponen ym. 2004)

3. Kumppanuus ja moniammatillinen yhteistyö perheen tukemisen taustalla

Tässä luvussa teen katsauksen perheen tukemisen taustalla olevaan kulttuurilliseen muutokseen, jonka seurauksena syntyi tarve tehdä uudenlaista yhteistyötä eri ammattiryhmien kesken. Kuvailen moniammatillisen työn onnistumisen edellytyksiä ja verkoston mahdollisuutta toimia kumppanuusperiaatteella perheen tukena.

3.1 Moniammatillisuuden vaade - taustalla perheen uudet tarpeet

Sotien jälkeen, 1940 - luvulla ydinperheen kulttuurinen kuva näytti muotoutuvan melko yksiselitteisesti äidistä, joka huolehtii kodista ja lapsista sekä isästä, joka on vastuussa toimeentulosta. Sittemmin syntyi joukko instituutioita, joiden tehtävänä oli jakaa terveyttä, koulutusta ja vaurautta kaikille kansalaisille. Kehitystä siivitti usko koulutettujen erikoisammattilaisten ja heidän instituutioidensa mahdollisuuksiin tunnistaa, ehkäistä ennalta ja lievittää inhimillisiä ongelmia. Terveystuon, kasvatuksen ja sosiaalityön kentille syntyi myös uudenlaisia, moniammatillisia instituutioita, kuten kasvatus- ja perheneuvolat. (Vuori, 2003). Vuori nimittää tätä uutta kulttuurista hahmotustapaa psykososiaaliseksi näkemykseksi perheestä. Hänen mukaansa se luonnehtii koko sotien jälkeistä käsitystä perheestä ja vanhemmuudesta, ja se on nykyisinkin ajattelun vahva pohjavirta. Myös lapsen kanssa työskentelevien ammattilaisten keskeiset tehtävät määritellään psykososiaalisen tehtävän kautta. (Vuori, 2003).

2000 - luvun taitteessa julkaistiin useita tutkimuksia ja selvityksiä suomalaisten lasten hyvinvoinnin tilasta ja puutteista. (Mm. Bardy ym. 2001; Järventie ym. 2001; Törrönen 2001). Tutkijat olivat huolissaan edellisen, 1990 - luvulla olleen laman aikana tehtyjen leikkausten vaikutuksista lasten ja lapsiperheiden elämään. Yhä edelleen pohditaan yleisesti sitä, onko suomalaisten lapsiperheiden hyvinvointi uhattuna. Lastensuojelun asiakasmäärät ovat jatkaneet kasvuaan 2000 - luvulla. Nuorten pitkäaikaistyöttömyys on lisääntynyt, ja koulutuksen ulkopuolelle jääneiden nuorten määrä on kasvanut. Avioerot ovat yleistyneet. (Forssen 2006; 101).

Vuosituhanen vaihteessa oltiin siis tilanteessa, jossa lasten ja nuorten psykososiaaliset palvelutarpeet ylittivät organisaatioiden kyvyt tarjota palveluja. Lapsille soveltuvien työmenetelmien käyttö oli edelleen liian vähäistä ja lapsen huomioimiseen asiakasprosessissa tarvittiin hyviä työmenetelmiä. Palvelu- ja työprosessien toimivuuteen ei oltu kiinnitetty riittävästi huomiota ja oikeiden toimenpiteiden oikea-aikainen kohdentaminen vaati kehittämistä. (Anttila & Rousu, 2004, 10).

Sektorijakoinen, ratioinalisoitu, ongelmalähtöinen ja asiakaskeskeinen järjestelmä oli tuottanut pohjoismaista hyvinvointia ja jopa selvinnyt ankarasta lamasta. Palvelurakenteen muutokset oli tehty pikemminkin hallinnollisina siirtoina kuin henkilöstön taitoja tukien ja hyödyntäen. Korjailutyypin kehittämisen ohella käsillä oli selvä paradigmaattisen muutoksen tarve. Tarvittiin siirtymää ongelma-keskeisestä voimavarakeskeiseen sekä sektorikeskeisestä verkostomaiseen työskentelyyn. Lisäksi oli tarpeen kehittää kunta - ja kaupunkipolitiikkaa siten, että laatua ja kustannuksia oli mahdollista tarkastella toistensa yhteydessä. (Arnkil ym. , 2000).

3.2 Moniammatillinen yhteistyö ja verkostojen toiminta

Moniammatillisuuden käsite alkoi esiintyä asiantuntijoiden ja eri ammattiryhmien yhteistyön kuvauksissa 1980 - loppupuolella. Meillä Suomessa se vakiintui yleiseen käyttöön 1990 - luvulla. Moniammatillisuuden käsite on eräänlainen sateenvarjokäsite, joka pitää sisällään monenlaisia ja monen tasoisia ilmiöitä. Perimmältään kysymys on yhteistyöstä, jota voidaan käyttää hyvin erilaisissa tilanteissa, kuten strategisessa suunnittelussa ja hallinnollisissa ratkaisuisa, mutta myös asiakkaan päivittäisten ongelmien ratkaisuisa. (Isoherranen 2005, 13 - 14.)

Veijola (2004) puhuu asiantuntijuudesta ja ammattitaidosta verkostojen ja organisaatioiden kykyä ratkaista yhdessä ongelmia, jolloin asiantuntijuudessa olennaisia ovat yksilön tiedon rakenteiden ja subjektiivisten merkitysten sijaan yhteisön toimintaperiaatteet, jaettu kognitio ja osallistumisrakenteet. (Eteläpelto ja Tynjälä, 1999). Toisin sanoen yhteistyö käsitteenä merkitsee sitä, että ihmisillä on yhteinen työ tai tehtävä suoritettavanaan, ongelma ratkaistavanaan tai päätös tehtävänä ja he etsivät yhdessä uusia näkymiä keskustellen. Moniammatillisuus tuo yhteistyöhön mukaan useita eri tiedon ja osaamisen näkökulmia. Moniammatillista yhteistyötä voidaan kuvata sosiaali- ja terveystieteiden asiakastyössä eri asiantuntijoiden työskentelynä, jossa pyritään huomioimaan asiakkaan kokonaisuus. Yhteisessä tiedon prosessoinnissa eri asiantuntijoiden tiedot ja taidot integroidaan yhteen asiakaslähtöisesti. Vuorovaikutusprosessissa rakennetaan tapauskohtainen yhteinen tavoite ja pyritään luomaan yhteinen käsitys (jaettu sosiaalinen kognitio) tarvittavista toimenpiteistä tai ongelman ratkaisusta. (Isoherranen, 2005). Seikkulan ja Arnkilin (2005) mukaan parhaimmillaan verkostotiimissä ammatilliset tietävät, kehen olla yhteydessä, kun täydentävää apua tarvitaan. Tällöin perhetyön saralla perheet saavat apua ja palveluksia asiantuntevilta ammatilaisilta. Pahimmillaan verkostotiimityö on epä tietoisuutta vastuista ja omasta tehtävästä sekä loputtomia kokouksia jossa perhe ei tule kuulluksi tai heidät määritellään vieraalla, heidän elämäntilanteeseensa huonosti yhteensopivalla tavalla. (Seikkula & Arnkil, 2005)

3.3 Moniammatillisen yhteistyön onnistumisen reunaehdoja

Moniammatillisen työn lähtökohtana on asiakas, joka pyritään huomioimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Yhteistyön yhteydessä puhutaan usein myös synergiasta, . Synergiaa syntyy silloin, kun ryhmän yhteinen suoritus tuottaa paremman tuloksen kuin ryhmän yksittäiset tulokset yhteensä. (Viirkorpi 2004)

Moniammatillinen yhteistyö edellyttää dialogisuutta. Dialogista kieltä luonnehtii avoimuus, arvaamattomuus ja moniäänisyys, kun taas monologista kieltä kuvaa yksiäänisyys, syy-seuraussuhteet ja ennustettavuus. Monologista kieltä edustavat puhtaimmillaan nk. tieteelliset faktat, jotka pysäyttävät liikkeen vuorovaikutuksen osapuolien välillä. (Arponen ym., 2004) Bahtin (1991) kuvaa moniäänisyyttä eli polyfoniaa ilmentymänä kielen rikkaudesta sen erilaisuuksista, vastakkaisuuksista ja ristiriitaisuuksista käsin. Juuri ristiriita tekee vuorovaikutuksesta dialogisen. (Emt, 1991). dialogin tavoitteena on saavuttaa yhteinen ymmärrys, jota ei yksin voi saavuttaa. (Isaacs, 2001).

Dialoginen verkostotyö edellyttää sitä, että hyväksytään yhteisen ongelmanmäärittelyn mahdottomuus, ja lähestytään niin asiakasta kuin ammatillista verkostokumppania vuorokuuntelun periaatteella. Tämän periaatteen mukaan kukin osapuoli ratkoo omia ongelmiaan, myös yhteistyössä. Ammatillaisen näkökulmasta työn lähtökohtana toimii huoli, joka koskee tulevaisuutta ja omia toimintamahdollisuuksia suhteessa asiakkaaseen. (Seikkula & Arnkil, 2005; Eriksson & Arnkil, 2005).

Onnistuakseen moniammatillinen yhteistyö vaatii myös yhteistä tahtotilaa, joka tarkoittaa, että kaikki lasten, nuorten ja heidän perheidensä kanssa työskentelevät puhaltavat samaan hiileen. Halu tehdä yhteistyötä ei koske ainoastaan asiakastyötä tekeviä, vaan organisaation kaikkia tasoja sekä poliittisen päätöksenteon tasoa. (Arponen, 2004) Moniammatillista yhteistyötä leimaa kuitenkin usein väärinymmärrykset ja negatiivisuus. Onnistumisen ehtona onkin se, että käydään keskustelua kunkin asiantuntijuudesta ja tunnistetaan oma ammattitaito. (Freeman ym., 2000)

Moniammatillinen yhteistyö menestyy ympäristössä, jossa toisia kohtaan vallitsevat yhdenvertaisuus, aito moniammatillisuus ja luottamus. Yhdenvertaisuus tarkoittaa kaikkien moniammatilliseen yhteistyöhön osallistuvien asiantuntijuuden, kokemuksen ja näkemyksen arvostamista. Kaikkien asianosaisten tieto on yhtä arvokasta, eikä virka-asema, koulutus tms. anna aihetta ”viimeiseen sanaan”. Moniammatillisuudella tässä tarkoitetaan ennen kaikkea sitä, että jokainen osallistuu tasapuolisesti yhteistyöhön. ”Ei koske meitä ”- ajattelu on tällöin unohdettava. Luottamus tarkoittaa luottamusta omaan ja toisen asiantuntijuuteen, vuorovaikutuksen kaksisuuntaisuuteen ja toisen työn arvostukseen. (Arponen ym., 2004)

Muita onnistumisen edellytyksiä moniammatillisessa yhteistyössä ovat suunnitelmallisuus ja kokemuksellinen oppiminen. Suunnitelmallisuus syntyy, kun tavoitteet ja toiminnot kirjataan selkeiksi toimiksi, nimiksi ja paikoiksi. Moniasiantuntijuuteen siirtyminen taas edellyttää uskallusta luovuttaa oma sektoroitunut asiantuntijuus yhteiselle areenalle. Asiantuntijuudesta muodostuu näin paljon laajempi kuin johonkin ammattiin liittyvä tietous. Asiantuntijuuteen kuuluu myös ns. hiljainen tieto ja kokemus elämästä erilaisista rooleista käsin. (Arponen ym., 2004)

3.4 Kumppanuus työtä määrittävänä tekijänä

Organisaatioiden keskinäisen yhteistyön kautta syntyy lasten ja nuorten psykososiaalisissa palveluissa hyvin toimivia palvelujärjestelmiä. Tarvitaan kuitenkin pitkäjänteistä suunnittelua, yhteisten tavoitteiden asettelua ja jatkuvasti kehittyvää organisaatioiden välistä, keskinäiseen luottamukseen perustuvaa yhteistyöprosessia. Harava-hankkeessa (2000 - 2004) tätä yhteistyömallia nimitettiin strategiseksi kumppanuudeksi. (Heimo & Oksanen, 2004). He määrittelevät strategisen kumppanuuden niin, että siinä kaksi (tai useampi) toimijatahoa keskittävät yhdessä voimavarojaan tärkeiksi katsomiensa asioiden hyväksi parantaakseen sillä tavoin mahdollisuuksiaan onnistua toiminnassaan myös tulevaisuudessa. Olennaista tällaisen kumppanuuden synnylle on yhteisen tarkoituksen ja päämäärän näkeminen ja osapuolten voimavarojen yhteensopivuus. (Emt, 2004).

Kumppanuus määritellään usein varsin myönteiseksi, jopa ihanteelliseksi yhteistyösuhteeksi. Kumppanuuden voidaan ajatella pitävän sisällään seuraavia elementtejä:

- yhteinen tavoite ja siihen sitoutuminen
- tiivis, harkittu yhteistyö
- konkreettinen tekeminen asiakkaan hyväksi
- osapuolten vahvuuksien täydentävyys, synergisyys
- vastavuoroisuus, toisten tarvitseminen
- tasaveroisuus, tasa-arvo, vallan jakaminen
- luottamus
- toisen kunnioittaminen, toisen osaamisen arvostus
- avoimuus tiedon jaossa

- sovitut pelisäännöt, yhteistyösopimukset
- monetasoiset kohtaamiset, kohtaamisen paikat
- yhteinen arvopohja toiminnalle, ainakin suhteessa tavoitteeseen
- kunkin osapuolen omat erityispiirteet ja kulttuuri hyväksytään lähtökohtina

Näin ajatellen kumppanuus on erityislaatuinen yhteistyösuhde. Olennaista kumppanuudessa on osapuolten toiminnan koordinaation tapa. Kumppanuus on luottamukselliselle vuorovaikutussuhteelle perustuva koordinaatiomekanismi. Kumppanuus on ikään kuin myönteinen odotus, että myöhemmin kohdattavat ongelmat voidaan ratkoa hyvän keskinäisen suhteen varassa. Mitä vahvempaa kumppanuus on, sitä suurempia asioita voidaan jättää keskinäisessä vuorovaikutussuhteessa hoidettaviksi ilman tarkkoja sopimuksia muusta kuin tulevista menettelytavoista. (Viirkorpi 2004; 8 - 9)

Pietilä - Hella (2006) kuvaa kumppanuusajattelua asennon muutokseksi, joka merkitsee muuttunutta tilaa ja suhdetta toiseen. Asiakas kohdataan uudella tavalla, voimavaralähtöisesti kumppanuusperiaatteella. Kasvatuskumppanuudessa tämä tarkoittaa vanhempien ja työntekijöiden suhteessa etäisyyttä asiantuntijalähtöiseen työtapaan, jossa perinteisesti on ajateltu olevan ”oikeaa” tietoa vaikkapa lapsen kasvusta tai perheen tukemisesta. Kasvatuskumppanuudessa vanhemmat ja työntekijät työskentelevät yhdessä, ja etsivät yhteistä ymmärrystä lapsesta. (Kaskela & Kekkonen, 2006)

Vanhemmuuden tukemisessa kumppanuuskulttuuri tarkoittaa palvelukulttuuria, jossa tuetaan ja jaetaan perheiden, vanhempien ja lasten omia kysymyksiä, tarinoita ja pulmia. Vanhemmuuden harjoittamisesta on tarjolla rajattomasti tietoa, neuvoja ja ohjeita. (Kekkonen, 2004) Vanhemmuuden aika - hankkeen tuottaman kyselyn mukaan yhdeksän kymmenestä terveydenhoitajista ja puolet päiväkotien henkilökunnasta piti keskeisenä tavoitteena vanhemmuuden tukemista. Toisaalta vanhemmat eivät koe saavansa tukea vanhemmuuden emotionaalisiin ja psykologisiin kysymyksiin tai vuorovaikutusongelmiin. (Lammi - Taskula & Varsa, 2001). Kysymyksenä onkin, voiko kumppanuusajattelu tuottaa sellaista ”asennon muutosta”, jossa työntekijät kohtaavat asiakkaan, perheen, omista lähtökohdistaan, mutta kuitenkin tavoitellen yhteistä näkyä: perhettä, joka tulee kohdatuksi ja kuulluksi, tuetuksi ja tarvittaessa myös autetuksi?

4. Perhekeskus Hyvinkäällä

Tässä luvussa kuvaan perhekeskuksen syntyä Hyvinkäälle, siellä toteutettavaa toimintaa ja toimijoita. Esittelen lasten palvelujen tuottamista elinkaarimallin mukaan pohtineen ryhmän tuotoksia ja pohdin yhteistyön reunaehdoja silloin, kun tavoitteena on kumppanuuteen perustuva perheen tukeminen.

4.1. Askeleita yhteistyön suuntaan - Yökylä yhteisenä ponnistuksena

Yökylä - hankkeen käynnistyi Hyvinkäällä Etelä - Suomen Lääninhallituksen rahoituksen turvin päivähoidon, neuvolan, lastensuojelun ja Mannerheimin lastensuojeluliiton välisenä verkostohankkeena syksyllä 2003. Toimintamuotona oli tilapäishoidon tarjoaminen alle kouluikäisille lapsille viikonloppuisin perheen tueksi yllättäviin elämäntilanteisiin, unikoulutoiminta sekä verkostoyhteistyön kehittäminen ja mallintaminen kolmikannan päivähoidon, neuvolan ja sosiaalityön (jatkossa kolmikanta) välillä.

Tavoitteena oli tarjota apua varhaisessa vaiheessa ja ennaltaehkäistä syrjäytymistä ja lastensuojelullisia toimenpiteitä. Tukiverkoston koordinointi perheelle ja lapselle sekä uuden toimintamallin luominen lapsiperhepalveluihin Hyvinkäälle nähtiin keskeisiksi tavoitteiksi. Viranomaisyhteistyötä jännevöittäminen syntyi myös ”Oikea - aikainen lastensuojeluilmoitus ” - hanke, jonka tavoitteena oli mm. tehdä lastensuojelutyöstä entistä avoimempaa, läpinäkyvämpää ja tasa-arvoisempaa.

Hankkeen ensimmäisen vaiheen todettiin lähentäneen perusturvan eri hallinnonalojen toimijoita organisatorisesti; etenkin päivähoito ja lastensuojelu saivat uusia kosketuspintoja. Hankkeen tuloksena vakinaistettiin uusi sosiaalityöntekijän virka ja järjestettiin varhaisen vuorovaikutuksen oppisopimuskoulutus.

Moniammatillinen ja kumppanuuteen perustuva työtapa koettiin haasteelliseksi. Kaipaamaan jäätettiin myös kotiin vietyä vanhempien ja lasten vuorovaikutusta vahvistavaa tukea, joka koettiin parhaiten vaikuttavaksi tavaksi työskennellä perheen hyväksi.

Hankkeen toisessa vaiheessa tavoitteena oli edelleen kehittää kolmikantaista tuen mallia. Hankkeen tarjoamien palvelujen lisäksi panostettiin yhteisiin koulutuksiin. Koko perusturvan lapsiperhetyötä tekevät koulutetaan vuosina 2007 -2009 Stakesin kehittämään Huolen puheeksiottoon. Monia muitakin yhteistyömuotoja löytyi. Hankkeen päättymisen aikaan voimaan tullut uusi lastensuojelulaki sekä valtakunnalliset linjaukset lapsiperheiden palvelujen asiakaslähtöisemmästä toteuttamisesta vahvistivat ajatusta perheiden palvelujen yhteen integroimisesta.

4.2 Selvitys hyvinvointipalveluiden tuottamisesta elinkaarimallin mukaan

Hyvinkäällä jätettiin valtuustoaloite kesällä 2006 ”Lasten palvelujen kehittäminen (0 - 16 - vuotiaat)”, jonka pohjalta silloinen kaupunginjohtaja Tauno Kirves nimesi työryhmän tekemään selvitystä aiheesta. Työryhmään kuuluivat edustajat opetustoimesta, terveydenhuollosta, sosiaalihuollosta ja päivähoidosta. Työryhmän tehtävänä oli selvittää lapsille ja lapsiperheille tarjottavien hyvinvointipalveluiden tuottamista elinkaarimallin mukaan. Valtuustoaloitteen mukaan ”päivähoito, esi - ja perusopetus, neuvolapalvelut sekä lastensuojelun palvelut tuotetaan eri toimialoilla, eikä yhtenäistä kasvatuksen ketjua ole mahdollista saavuttaa. Yhdistämällä kasvatustieteen, sosiaalitieteen ja lääketieteen osaaminen ja lapsuuden kysymysten tuntemus voitaisiin ehkä saavuttaa parempia tuloksia syrjäytymisen ehkäisyssä ja lasten palvelujen vaikuttavuudessa. ”

Työryhmä käsitteli elinkaarimallina aina äitiysvalmennuksesta perusopetuksen loppuun asti ulottuvaa mallia. Selvityksen toteuttamismuotoina olivat mm. asiantuntijoiden kuuleminen, eri kunnissa toimiviin malleihin tutustuminen ja eri mallien vertailu ja kustannusten laskeminen. Työryhmä päätyi esittämään seuraavien palvelujen tuottamista tiiviissä yhteistyössä:

- Perheneuvola
- Lapsiperheiden sosiaalityö
- Äitiys- ja lastenneuvola
- Koulu - ja oppilasterveydenhuolto
- Oppilashuolto
- Perhesuunnittelu
- Perhetyö
- Lapsiperheiden psykologiset palvelut
- Lasten puheterapia - ja toimintaterapiapalvelut

Työryhmä ei kuitenkaan päätenyt esittämään Hyvinkäälle elinkaarimalliin sijoittuvaa palvelukokonaisuutta., vaan selvityksessä tuotiin esille eri mallien vahvuuksia ja mahdollisia riskejä. Työryhmä piti tärkeänä, että ikäluokkarajaus ulottuisi aina 18 ikävuoteen asti, jotta lapsuus- ja nuoruusiän tuen tarpeet siirtymävaiheeseen huomioitaisiin palvelutarjonnassa kokonaisvaltaisesti, mikäli toimintoja organisoitaisiin em. mallien mukaisesti.

4.3 Perhekeskuksen synty

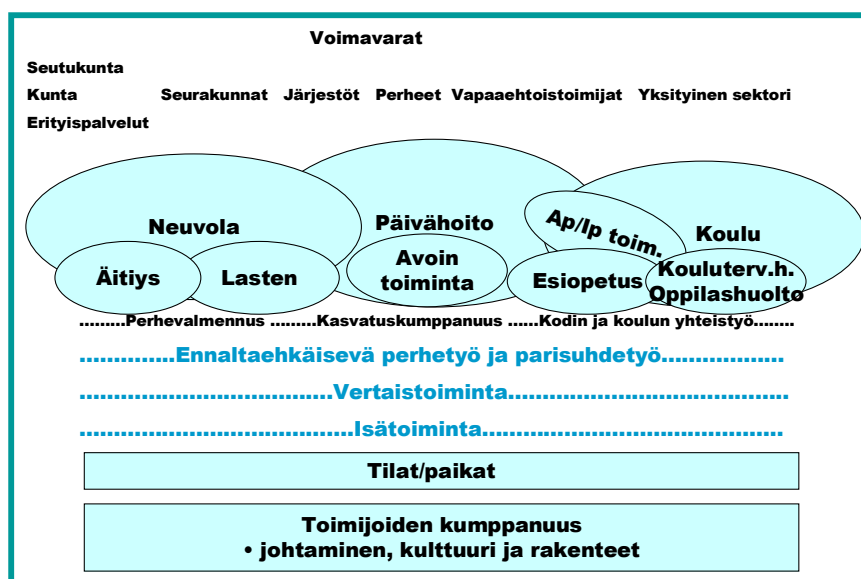
Yökylän ohjaus- ja seurantaryhmän yhtenä tehtävänä oli pohtia, missä muodossa yhteistyö jatkuu kolmikannan kesken. Tavoitteena oli luoda yhteistyön malli, jossa eri palvelualueiden toimijat voisivat luontevasti olla kontaktissa yhteisiin asiakkaisiin ja toisiinsa.

Ohjausryhmän puheenjohtaja ehdotti tutustumiskäyntiä Hämeenlinnan Perhevoimala-hankkeessa toimivaan perhekeskukseen. Tutustumismatkalla oli n. 30 toimijaa kaikilta kolmikantaan kuuluvilta. Matka tuotti paljon ideoita sekä antoi rohkeutta viedä eteenpäin ajatusta hyvinkääläisestä perhekeskuksesta. Yökylän hankekoordinaattori selvitteli erilaisia malleja perhekeskuksen toteuttamisesta, ja sosiaali- ja terveysjohtajan suostumuksella päätettiin käynnistää perhekeskustoiminta yhdessä uuden leikkitoimintaa tarjoavan yksikön kanssa. Päivähoidon johtaja löysi toiminnalle lähes ihanteelliset tilat, jotka mahdollistavat monimuotoisen perheryhmätoiminnan.

Syyskuun alussa 2007 Hyvinkäällä aloitti toimintansa Perhekeskus Pikku-Veturi, joka on avoimen päivähoidon alainen lapsiperheiden kohtaamispaikka. Pikku-Veturissa on avointa päiväkotitoimintaa (johon sisältyy myös erillinen vauvaryhmä alle 1-vuotialle lapsille ja heidän vanhemmilleen), tilapäistä hoitoa tarvitseville lapsille parkkihoitoa sekä lasten leikkitoimintakerhoja.

Perhekeskuksen suunnitteluna apuna käytettiin Perhe - hankkeen visiota perhekeskustoiminnan rakenteista.

Visio perhekeskuksesta

Perhe - hankkeen (2008) mukaan perhekeskus on perheiden kohtaamista. Palvelutoiminnan kannalta se tarkoittaa uusia tai uusiutuvia käytäntöjä, luottamuksellista ja arvostavaa perheen kohtaamista ja kuulevaa vastaantuloa perheiden tarpeisiin. Se on myös työntekijöiden kohtaamista, joka rakentuu perhekeskuksen moniammatilliseksi verkostoksi. Perhekeskuksen moniammatillisen verkoston tavoitteena on lisätä työntekijöiden mahdollisuuksia tunnistaa ja havaita ongelmat varhain, puuttua niihin ja tarjota tuki jo peruspalveluissa sekä ohjata tarvittaessa erityispalveluihin. Perhekeskuksen moniammatillinen verkosto voi myös rakentua monitoimijaiseksi kumppanuuteen perustuvaksi yhteistyöksi, joka edistää ammattilaisten ja muiden toimijoiden asiantuntijuutta ja osaamista. Tavoitteena on edistää lasten hyvinvointia tukemalla vanhemmuutta ja vahvistamalla ennalta ehkäiseviä työkäytäntöjä ja rakenteita. (Viitala ym. 2008; 22-23).

Perhekeskuksen toimintakonsepti:

Perhekeskus on paikallisesti kehittyvä toimintamalli.

- Palvelurakenne muodostuu äitiys - ja lastenneuvolan, varhaiskasvatuksen, koulutoimen sekä varhaisen tuen ja perhetyön paikallisista palveluista
- Perhekeskuksen perhelähtöiset työkäytännöt edistävät lasten hyvinvointia, antavat tukea vanhemmuuteen ja parisuhteeseen ja ovat ongelmia ennalta ehkäiseviä
- Perhekeskukseen kuuluu perheiden kohtaamispaikkana toimiva tila asuinalueella
- Perhekeskuksen toimintatapana on yhteistyö perheiden, järjestöjen, seurakunnan, vapaaehtoisten ja muiden toimijoiden kanssa
- Perhekeskuksen palveluohjaus varmistaa tarvittavien erityispalvelujen saannin
- Perhekeskus on osana kunnan lapsi- ja perhepalvelujen organisaatiota

Näiden toimintakonseptien varaan lähdettiin siis kehittämään hyvinkääläistä perhekeskusmallia.

4.4 Toiminta perhekeskuksessa

Toiminta perhekeskus Pikku-Veturissa perustuu aktiiviseen yhdessäoloon, jossa vanhemmat huolehtivat lapsistaan. Pikku-Veturissa vanhemmilla on mahdollisuus tutustua samassa elämäntilanteessa oleviin muihin vanhempiin ja sitä kautta saada vertaisryhmän tukea. Vanhemmuuden haasteissa tukevat ja vanhemmuuden ilon jakavat muiden vanhempien ja Pikku - Veturin henkilökunnan lisäksi eri yhteistyötahot, joita Perhekeskuksessa on myös

mahdollisuus tavata. Yhteistyötahoja ovat mm. neuvolan terveydenhoitajat sekä kotipalvelun perhetyöntekijät. Yhteistyö toimii niin, että tällä hetkellä sosiaalihuollon perhetyöntekijän voi tavata Pikku - Veturissa aina tiistaisin ja tilapäishoidon/unikoulutyöntekijän torstaisin. Neuvolan terveydenhoitaja osallistuu perheryhmiin kerran kuukaudessa, mutta toiveissa on tulevaisuudessa saada neuvolan työntekijöille oma viikoittainen läsnäolo. Lapsilla on mahdollisuus harjoitella vuorovaikutustaitoja ryhmässä sekä kokea iloa ja elämyksiä erilaisissa toiminnoissa joko avoimessa päiväkodissa yhdessä vanhemman kanssa tai itsenäisesti leikkitoimintakerhoissa. Lisäksi yhteistyössä kolmikannan toimijoiden kanssa järjestetään erilaisia ryhmiä. Tällainen on esimerkiksi kotiäideille tarkoitettu avoin keskusteluryhmä, jonka aikana lastenhoito on järjestetty Pikku-Veturin henkilökunnan toimesta.

Pikku - Veturissa toimiva vakinainen henkilökunta muodostuu lastentarhanopettajasta ja laitosapulaisesta. Työn kehittäminen on paljolti lastentarhanopettajan harteilla, joskaan sitä ei ole liiemmin rakenteissa huomioitu. Työntekijät etsivät paikkaansa varhaiskasvatuksen ja sosiaalipalvelujen välimaastossa. Verkoston rakenne ei ole toistaiseksi kovin jäsentynyt, eikä esim. yhteistä toimintasuunnitelmaa tehty. Työpari ei myöskään saa työnohjausta. Tämä kaikki tekee työstä melko kuormittavaa. Toisaalta riskinä on toiminnan ajautuminen pelkän varhaiskasvatuksen suuntaan, jolloin uhkana on moniammatillisen näkökulman hukkaaminen. Perhekeskuksen mahdollisuutta toimia suljettujen ryhmien kohtaamispaikkana ei vielä ole kovinkaan kattavasti osattu hyödyntää. Myös kolmannen sektorin toimijat puuttuvat perhekeskuksen arjesta toistaiseksi.

Asiakkaat ovat kuitenkin löytäneet Pikku - Veturin kiitettävästi. Kävijöitä oli ensimmäisen toimintavuoden perusteella runsaasti, ja varsinkin vauvaperheryhmiin oli suorastaan tunkua.

4.5 Yhteistyön rakenne ja kehittäminen Perhekeskus Pikku -Veturissa

Yhteisen ”perhetalon” saaminen on saavutus sinänsä. Jotta perhekeskus Hyvinkäällä voisi toimia myös organisaation sateenvarjomallina, tarvitaan vielä paljon yhteistä työtä ja suunnittelua. Perhekeskuksen toiminnan kehittämisen tueksi on sosiaali- ja terveystoiminta määrännyt perustettavaksi työryhmän, johon kuuluu edustaja päivähoitosta, neuvolasta ja sosiaalitoimesta, perhekeskuksen työntekijä sekä kolmannen sektorin edustaja (seurakunta).

Yhteistyö ja kumppanuus eivät välttämättä edellytä hanketta, mutta projektimaista työtappaa kylläkin. Yhteisen työn ja toimintatapojen selkeät ja realistiset tavoitteet auttavat toiminnan jäsentämisessä. (Silverberg, 2007) Kumppanuudessa on kysymys yhteiseen tavoitteeseen pyrkimisestä toisistaan erillisten, itsenäisten toimijoiden välisenä yhteistyönä. Joustavan ja muutosalttiin kumppanuusverkoston ohjausjärjestelmä on vahvasti kehitysvaihe - ja tilannesidonnaista. (Heimo & Oksanen, 2004) Ohjausryhmän kokoonpanossa tämä voisi

tarkoittaa asiantuntijoiden hyödyntämistä kokoonpanossa, sekä työryhmän kokoonpanossa olevia muutosten tarkoituksenmukaista muuntelua. Tavoitteiden asettelu on työryhmän tärkeä alkuvaiheen haaste, joka sitouttaa työryhmän jäsenet yhteiseen kehittämisprosessiin.

Kun on päästy yhteiseen toimintaan ja luotu sitä ohjaavat rakenteet, on seuraavana vaiheena toiminnan arviointi. Toiminnan vaikutusten ja työprosessien arvioinnin tulee olla mahdollisimman läpinäkyvää. (Heimo & Oksanen, 2004) Pikku - Veturin ohjausryhmä tarvitsee arviointityökaluja, joilla toimintaa on mahdollista kehittää ja suunnata. Toimintaa voi arvioida esim. laatimalla kehittämissuunnitelman, joka sisältää arviointisuunnitelman.

4.6 Välitön vuorovaikutus ja yhteinen toiminta asiakkaan parissa

Kumppanuustoiminta edellyttää paljon ihmisten välitöntä vuorovaikutusta. Vain välittömän vuorovaikutuksen kautta on mahdollista saavuttaa myös tuiki tärkeää yhteisen kulttuurin kehittämistä. (Mts, 2004) Tämä tarkoittaa paitsi yhteistyön konkreettisen tekemisen, myös arvojen ja työkulttuurien auki puhumista. Yhtä tärkeää kuin antaa aikaa ohjausryhmän toiminnalle, on mahdollistaa yhdessä toimivien lapsiperhetyötä tekevien näkemysten vaihdolle ja toiminnan suunnittelulle. Toisin sanoen varsinkin toiminnan alkuvaiheessa olisi tärkeää resursoida perhekeskuksessa toimiville vaikkapa kuukausittainen tapaaminen, joka vahvistaa sitoutumista, tutustuttaa toisten työkulttuuriin ja antaa tuntumaa yhteisistä asiakkaista.

5. Tutkimushankkeen tarkoitus ja tehtävät

Tutkimushankkeen tarkoituksena on kehittää hyvinkääläistä perhekeskusmallia olemassa olevien palvelujen pohjalta perheitä palvelevaksi kohtaamispaikaksi. Tutkimushankkeen tehtävinä ovat:

- 1) Tavoittaa asiakkaiden näkemys Perhekeskus Pikku - Veturin kehittämisen tueksi
- 2) Hyödyntää tätä näkemystä kenttätöntekijöiden ja perhekeskuksen ohjausryhmän haastattelussa.
- 3) Laatia yhdessä ohjausryhmän kanssa tavoitteet perhekeskustoiminnalle.

6. Tutkimusprosessi

6.1 Tutkimuspolku

Tutkimuksen idea lähti liikkeelle toimiessani Hyvinkään kaupungin Yökylä - hankkeessa projektikoordinaattorina. Hankkeen päättyessä oli yhtenä projektin tuotoksena syntynyt Hyvinkäälle perhekeskus. Perhekeskus käynnistettiin todella nopealla aikataululla; Hyvinkään perusturvalautakunta päätti toiminnan aloittamisesta huhtikuussa 2007, ja toiminta alkoi elokuussa samana vuonna.

Ehdotin silloiselle esimiehelleni, joka oli myös Pikku Veturin toiminnasta vastaavan päivähoitoyksikön päällikkö, toimintatutkimuksen tekemistä perhekeskushankkeen ympärille. Esimieheni innostui ideasta kovasti, ja tammikuussa 2008 lähestyin Pikku Veturin ohjausryhmää ensimmäisellä sähköpostilla, jossa tiedustelin heidän halukkuuttaan tutkimukseen. Kaikki ohjausryhmän jäsenet suhtautuivat myönteisesti ajatukseen, ja sovimme, että tutkimusluvan saatuani tarkennan tutkimusta yhdessä heidän kanssaan.

BIKVA-menetelmä valikoitui tiedonhankinnan menetelmäksi ja kehittämisen keskeiseksi työkaluksi heti tutkimuksen alkumetreillä. BIKVA oli minulle entuudestaan tuntematon, mutta

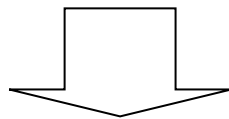
se tuntui sopivan erittäin hyvin tähän hankkeeseen, sillä ohjausryhmän yhtenä toiveena oli saada nimenomaan asiakasnäkökulmaa toiminnan kehittämisen lähtökohdaksi.

Tutkimusluvan saatuani sovin ohjausryhmän kanssa Pikku Veturissa toteutettavista asiakashaastatteluista, joka samalla oli toimintatutkimuksen ensimmäinen interventio. Analyysin jälkeen esittelin tulokset ohjausryhmälle, ja ohjausryhmän haastatteluista muodostui toimintatutkimuksen toinen interventio, ja sen annista lisädataa tutkimukselle.

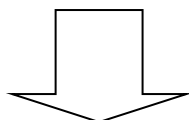
Sovin haastattelutilanteessa ohjausryhmän kanssa, että tutkimusraportin yhtenä osiona on Pikku Veturin kehittämissuunnitelma, joka on siis laadittu sekä asiakkaiden että ohjausryhmän näkemyksiä ja tarpeita kuunnellen. Alkuperäisenä ideana oli jatkaa kehittämistyötä järjestämällä Learnig cafe - tyyppinen kehittämisiltapäivä, jossa asiakkaat, perhekeskuksen piirissä työskentelevät sekä mahdolliset ”perhekeskuskummit” muista kunnista sekä päättäjät olisivat voineet vaihtaa ajatuksia ja tuottaa uusia ideoita perhekeskustoiminnan kehittämiseksi. Elämä joskus kuitenkin kuljettaa omia polkujaan, ja tämän tutkimuksen tekijän se kuljetti uusiin työtehtäviin maantieteellisestikin kauas tutkimushankkeestaan. Aikataulujen ja käytännön järjestelyjen osoittautuessa äärimmäisen haastaviksi oli tutkimuksen viimeisestä suunnitellusta spiraalista luovuttava, ja näillä näkymin se jäänee Pikku-Veturin ohjausryhmän vastuulle.

6.2 Tutkimuksen kulku

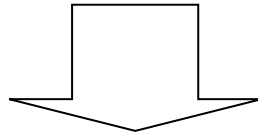
**Idea toimintatutkimuksesta perhekeskus
Pikku-Veturin kehittämiseksi**

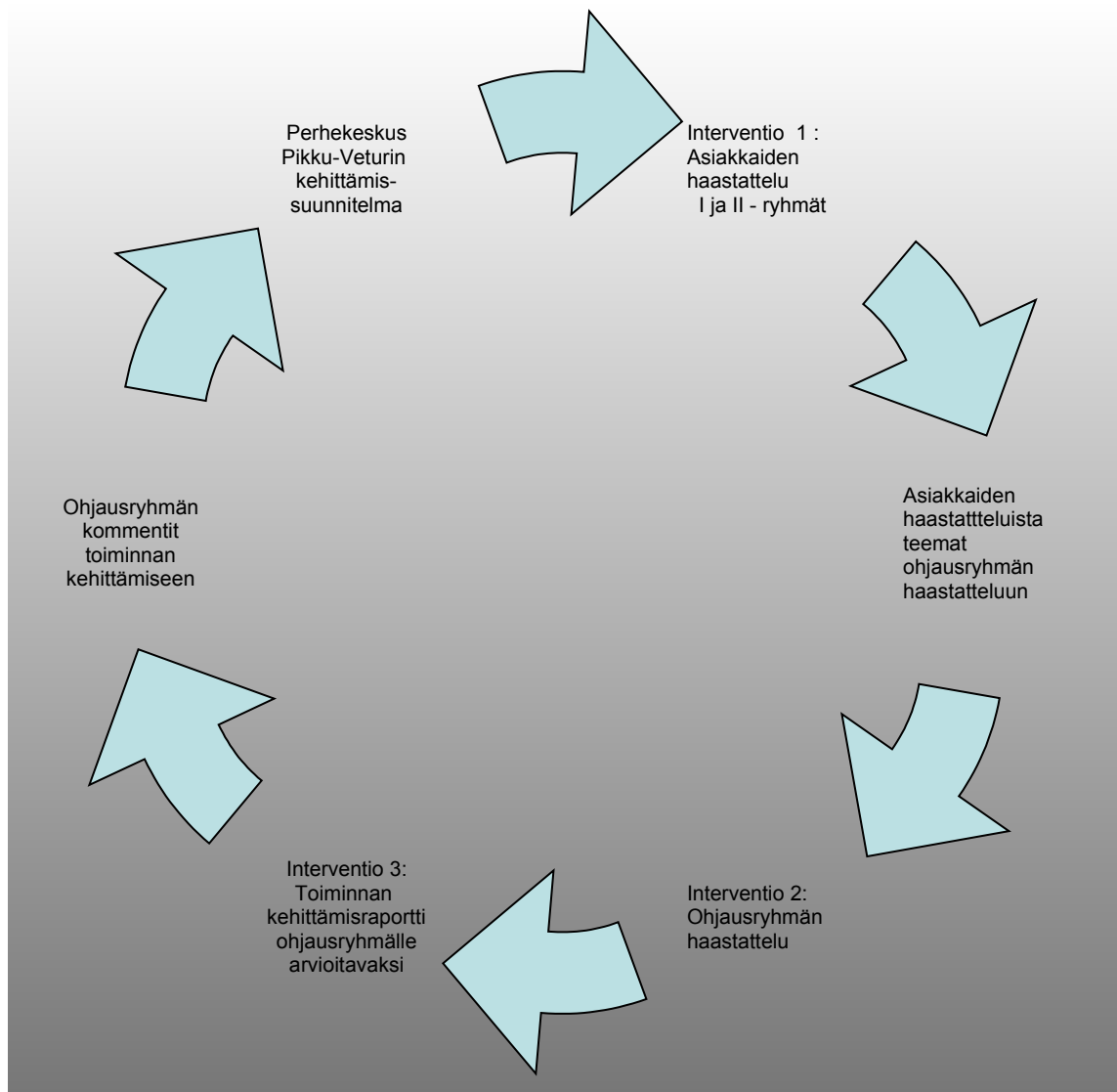

**Suunnitelma ohjausryhmän puheen-
johtajan kanssa tutkimuksen toteuttamisesta**

**Sähköpostia ohjausryhmälle - ajatuksia
toiminnan kehittämisestä**

6.3 Toimintatutkimus tietoa tuovana ja uutta luovana tutkimusmenetelmänä

Tutkimukseni on toimintatutkimus, joka tässä mielletään väljäksi, strategiseksi lähestymistavaksi perhekeskustoiminnan kehittämiseksi ja toisaalta tutkimusta ohjaavaksi tutkimusmetodiksi. Toimintatutkimus kohdistuu erityisesti sosiaaliseen toimintaan, joka pohjautuu vuorovaikutukseen. Se on prosessi, jossa ymmärrys ja tulkinta lisääntyvät vähittäin. (Heikkinen 2007). Toimintatutkimuksen päämääränä on tutkimuksen tekeminen ja toiminnan samanaikainen kehittäminen. Ihmisen toimintaan liittyy tietoa, joka on luonteeltaan implisiittistä, hiljaista tietoa, jota ei arkitoiminnassa voi sanoa ääneen. Toimintatutkimuksen eräänä tavoitteena on nostaa tämä hiljainen tieto tietoisien ja diskursiivisen harkinnan tasolle. Näin toiminta jäsentyy kielellisesti, ja käyttöteoriasta muodostuu entistä tietoisempaa ja jäsentyneempää. Kommunikatiivisen toimintatutkimuksen muutoksen kohteena on organisaatioiden toiminta ja tavoitteena on luoda uudenlainen vuorovaikutuskäytäntö, jossa osallistujien kokemustietoa käytetään muutoksen voimavarana. (Heikkinen 2007).

Toimintatutkimuksen keskeinen lähtökohta on reflektiivinen ajattelu. Sen avulla pyritään pääsemään uudenlaiseen toiminnan ymmärtämiseen ja sitä kautta kehittämään toimintaa. Toimintatutkimusta hahmotellaankin usein itsereflektiivisenä kehänä, jossa toiminta, sen havainnointi, reflektointi ja uudelleensuunnittelu seuraavat toisiaan. (Heikkinen 2007). Tässä työssä metodologinen viitekehys muodostuu emansipatoriseen eli vapauttavaan ja kriittiseen suuntaukseen. Tämä osallistava eli kriittinen toimintatutkimus perustuu ihmisen valtaistumisen ja osallisuuden periaatteille. (Carr & Kemmis, 1986) Sen päämääränä on vapautuminen perinteisiin liittyvistä pakottavista ja itsestään selvistä ajatusmalleista sekä ideologioista. (Veijola 2004) Suhteessa perheen tukemiseen on implisiittistä tietoa paljon. Moniammatillisen työn kehittäminen edellyttää, että se tieto tulee kielellisesti jäsennellyksi. Carr ja Kemmis (1986) määrittelevät totuuden ja toiminnan sosiaalisesti konstruoiduksi ja historiaan sidotuiksi. Heidän mukaansa omakohtainen tieto voidaan kehittää vuorovaikutuksessa prosessiin osallistuvien kanssa. (Veijola 2004) Tässä tutkimuksessa vuorovaikutusprosessiin osallistuvat sekä perhekeskustoimintaa käyttävät asiakkaat, keskuksessa työskentelevät, kuin myös toimintaa kehittämään perustettu ohjausryhmä.

Toimintatutkimuksessa toimintaan pyritään vaikuttamaan tutkimuksen avulla. Muutokseen tähtäävää toimintaa kutsutaan interventioksi. Interventiossa tehdään jotain toisin kuin ennen on tehty, ja tarkastellaan, mitä sitten tapahtuu. (Heikkinen & Jyrkämä, 1999) Kemmis ja Wilkinson määrittelevät intervention kahdella keskenään symmetrisellä lauseella: toimintatutkimuksessa todellisuutta muutetaan, jotta sitä voitaisiin tutkia. Toisaalta todellisuutta tutkitaan, jotta sitä voitaisiin muuttaa (Heikkinen & Jyrkämä, 1999). Sosiaalisella toiminnalla, jota toimintatutkimuksessa aina tarkastellaan, on tapana rakenteistua, muuttua rutiineiksi ja itsestään selviksi totuuksiksi. Toisaalta toiminnan käsitteeseen liittyy ajatus siitä, että se ei ole staattinen, paikallaan pysyvä tilanne, vaan se

etenee ja muuttuu edetessään. Vakiintunut käytäntö, eli rutiini helpottaa yhteistä toimintaa ja sosiaalista integraatiota. Samalla kuitenkin yhteisöön kiteytyy sellaisia toimintaa ohjaavia rakenteita, joita ei voida perustella toiminnan käytännön kautta. Kun totuttua toimintaa muutetaan, alkaa yhteisöstä tulla näkyviin uusia, ennen havaitsemattomia piirteitä. Intervention tavoitteena on siis paljastaa yhteisöstä jotain sellaista, joka ei ollut näkyvissä sitä ennen. Muutos ei ole itseisarvo, vaan ideaalina muutoksena toimintatutkimuksessa pidetään muutosta parempaan. (Heikkinen & Jyrkämä, 1999).

6.4 BIKVA- menetelmä tiedonkeruutapana ja apuna kehittämistoiminnassa

Asiakkaat eivät ole kuitenkaan vain asiakkaita vaan myös kansalaisia. Yhteiskunnan kokonaisedun huomioiminen tarkoittaa, että yhteiskunnan tehtävänä ei ole vain asiakkaiden tarpeiden täyttäminen, vaan sen on aina huomioitava myös yleinen etu. Siksi sosiaalityötä (ja tässä tutkimuksessa perheen tukemistyötä) on tehtävä poliittisten tavoitteiden, budjettien ja lainsäädännön sekä sen puitteissa, mitä pidetään laajalti katsottuna yhteiskunnan kannalta legitimiinä. (Krogstrup 2004)

Asiakkaiden näkökulmasta laatu syntyy kenttätyöntekijöiden ja asiakkaiden välisissä kohtaamisissa. BIKVA-malli haastaa instituutionaalisen järjestyksen, jonka mukaan työntekijöillä tai päättäjillä on enemmän valtaa määritellä ”asiakkaan hyvää”. (Krogstrup 2004)

6.5 BIKVA:n käyttö tässä tutkimuksessa

BIKVA perustuu haastattelumalliin, jonka tavoitteena on selvittää, millä eri tavoin päivittäiset ilmiöt koetaan ja millaisia merkityksiä niille annetaan. Tavoitteena on selvittää, miten arviointiin osallistuvat sidosryhmät kokevat arkensa henkilökohtaisella tasolla. Malli kuuluu ns. responsiivisten arviointien ryhmään, jolle on ominaista se, että niissä otetaan huomioon sidosryhmien tulkinnat. Asiakas asetetaan mallissa erityisasemaan.

Tiedonkeruu on BIKVA-mallissa kvalitatiivista. Tiedonkeruu tapahtuu tässä tutkimuksessa malliin pohjautuen ryhmähaastattelujen avulla. Ryhmähaastattelun etuna on, että painopiste ei ole kovin tunnepitoisissa ja yksilöllisissä asioissa vaan niissä luotetaan enemmän siihen, että :

- 1) Haastateltavat ottavat enemmän kantaa toistensa perusteluihin kuin siihen, mitä odottavat haastattelijan haluavan kuulla

- 2) Ryhmässä tehtävä yhteistyö innostaa vivahteikkaampaan palautteeseen kuin yksilohaastatteluissa.
- 3) Yksilohaastatteluihin verrattuna pelko leimaantumisesta vastausten perusteella ja siitä seuraavat sanktioit järjestelmän taholta eivät aiheuta yhtä suurta epäluotettavuutta.

BIKVA-mallissa jokainen vaihe toteutetaan periaatteessa saman mallin mukaan:

- a) Valitaan arviointiin osallistuvat sidosryhmät
- b) Sovitaan ja tiedotetaan ryhmähaastattelusta
- c) Toteutetaan ryhmähaastattelu sidosryhmien kanssa
- d) Käsitellään ryhmähaastattelun tietoja
- e) Systematisoidaan haastatteluista saatu palaute
- f) Laaditaan haastatteluohje ketjun ”seuraavaa lenkkiä” varten

Haastatteluista saatu tieto systematisoidaan ja laaditaan haastattelukysymykset haastattelun seuraavaa lenkkiä varten. BIKVA-mallin mukaan tasoja on neljä, mutta tässä tutkimuksessa tarkoituksena oli haastatella kahta ensimmäistä tasoa, asiakkaita sekä kenttätöntekijä/ohjausryhmätasoa. Näistä haastatteluista sekä ohjausryhmän kanssa käydystä kehittämiskeskustelusta muodostui tutkimuksen aineisto, joka toimii myös perhekeskuksen kehittämissuunnitelman pohjana.

6.6 Asiakkaiden haastattelut

Asiakkaiden haastattelut toteutettiin perhekeskus Pikku Veturissa maaliskuu - huhtikuussa 2008. Osallistujia tavoiteltiin sekä perhekeskuksen seinällä olevalla mainoksella että pyytämällä suoraan mahdollisia osallistujia haastatteluun. Ryhmähaastattelukertoja oli suunniteltu kaksi, ja osallistujille luvattiin lastenhoito perhekeskuksen henkilöstön toimesta.

Ensimmäiseen haastatteluun oli lupautunut viisi äitiä. Tapaamiseen oli ilmoittauduttu suoraan perhekeskukseen, joten haastattelijalla ei ollut tietoja osallistujista ennen haastattelupäivää. Määräaikaan mennessä paikalle oli ilmaantunut kuitenkin vain kaksi äitiä. Pohdittuamme hetken päätimme pyytää avoimessa toiminnassa olevia, jo paikalle saapuneita äitejä osallistumaan. Kerroin äideille tutkimuksen tavoitteesta ja tilanteen hankaluudesta; kahdelle

osallistujalle ryhmähaastattelu olisi ollut melko hankalaa suorittaa, ja todennäköisesti se olisi ainakin vaikuttanut tuloksiin aineistoa kaventavasti. Kaksi ennakkoluulotonta äitiä lähtikin mukaan, ja kolmas ennakkoon ilmoittautunutkin liittyi vielä joukkoon hetken myöhässä. Näin ollen ensimmäiseen ryhmähaastatteluun osallistui lopulta viisi äitiä, ja aineistosta muodostui antoisa. Äidit olivat 28 - 40 - vuotiaita, ja heillä oli 1-3 lasta. Kaikki äidit hoitivat kotona omia lapsiaan. Useampilapsisten perheitten isommat sisarukset olivat useimmiten mukana kerhotoiminnassa; joko kaupungin omassa leikkitoiminnassa tai sitten seurakunnan kerhossa. Haastattelun kesto oli 1 h 46 minuuttia.

Toiseen haastatteluun oli ilmoittautunut neljä perhekeskuksen käyttäjää, mutta yksi heistä perui osallistumisensa haastatteluamuna. Yksi äiti jäi pois mitään ilmoittamatta, emmekä onnistuneet tavoittamaan häntä puhelimitse. Taas oli siis edessä avoimeen toimintaan osallistuvien paikallaolijoiden värväys. Yksi paikalla olevista ilmoitti osallistuvansa mielellään, ja näin ryhmähaastattelu onnistui, tällä kertaa kolmen äidin voimin. Näillä äideillä oli kaikilla yksi lapsi, ja äidit olivat iältään 31 - 39 - vuotiaita. Lapset olivat haastatteluhetkellä 6 kk -1.5 vuotiaita. Myös toisen haastattelun äidit olivat kotona hoitamassa lapsiaan joko vanhempainvapaalla tai kotihoidontuella. Tämän haastattelun kesto oli 1 h 54 min.

Kerroin molemmille ryhmille haastattelun aluksi tutkimukseni tavoitteesta ja tarkoituksesta, ja esittelin tutkimusluvan. Tähdensin erityisesti tutkimuksen luottamuksellisuutta, ja kerroin myös mahdollisuudesta poistua tilanteesta niin halutessaan. Tämä siksi, että kummassakin ryhmässä oli osallistujia, jotka tulivat mukaan melko yllättäen. Lisäksi osallistujat täyttivät kirjallisen suostumuksen osallistumisestaan. (Liite)

Haastattelun aluksi äidit myös täyttivät taustatietolomakkeen, jonka avulla kartoitin osallistujien ikää, lasten määrää, avoimeen toimintaan osallistumisen tiiveyttä sekä lasten kerhoihin osallistumista. (Liite)

BIKVA - menetelmään kuuluu, että asiakkaat tuottavat itse haastattelun teemat. Haastattelu alkaa haastattelijan suorittamalla alkukysymyksellä, joka tässä tapauksessa oli molemmille ryhmille sama: ”Mitä hyvää ja mitä kehitettävää on teidän mielestänne Perhekeskus Pikku - Veturissa? Mikä saa teidät tulemaan tänne ja mitä täältä vielä puuttuu?”

Haastattelu BIKVA-menetelmällä tulee lähelle avointa haastattelua, jossa haastattelija selvittelee haastateltavan ajatuksia, mielipiteitä, tunteita ja käsityksiä sen mukaan kun ne tulevat aidosti vastaan keskustelun kuluessa. (Hirsjärvi & Hurme 2001; 196) Toisaalta tämän tutkimuksen haastattelu oli sikäli strukturoitu, että keskeinen teema oli tiedossa; fokus oli perhekeskustoiminnan kehittämisessä. Onkin esitetty, että täysin strukturoimatonta haastattelua ei ole olemassakaan. Haastattelu on aina haastattelijan ja haastateltavien

välistä keskustelua ja vuorovaikutusta. Haastattelu syntyy osallistujien yhteisen toiminnan tuloksena. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 13)

Hirsjärvi ja Hurme (2001; 197) esittävät, että ryhmähaastattelu on tehokas tiedonhankintamuoto, koska samaan aikaan on mahdollista saada tietoja usealta henkilöltä yhtä aikaa. Olen itse aiemmissa opinnäytteissäni tehnyt yksilöhaastatteluja, ja suhtauduin ryhmähaastatteluun hieman pelonsekaisella jännityksellä. Saamani tiedon määrä ja laatu yllättivät minut positiivisesti; mukana olevat äidit olivat innokkaita keskustelemaan, ja aroitakin vaikuttavat yksilöt puolustivat näkemyksiään sinnikkäästi. Alussa tarjottu kahvi ja pulla sekä lasten osittainen mukanaolo eivät mielestäni niinkään häirinneet keskittymistä asiaan, vaan toivat mukanaan tervetulleen maanläheisen tunnelman, jossa tutkija ja haastateltavat saattoivat aidosti pysähtyä kokemusten ja näkemysten äärille.

6.7 Ohjausryhmän haastattelut

Haastattelin Pikku-Veturin ohjausryhmää toukokuussa 2008. Ohjausryhmään kuuluvat neuvolan osastonhoitaja, Pikku-Veturin ohjaajana toimiva lastentarhanopettaja sekä hänen esimiehensä, päiväkodin johtaja. Lisäksi ohjausryhmässä on edustus sosiaalihuollosta (johtava lapsiperhesosiaalityöntekijä ja vastaava perhetyöntekijä) ja seurakunnasta (lapsityöstä vastaava sekä varhaisnuorisotyöstä vastaava). Ohjausryhmä oli ennen tätä haastattelua kokoontunut vain kerran, joten työryhmä ei vielä kovin hyvin tunne toisiaan, ja suunnitelmia Pikku-Veturin kehittämiseksi oli tehty vasta vähän.

Haastattelun aluksi kertosin vielä tutkimuksen tarkoituksen ja tavoitteet, ja pyysin kirjallisen luvan kaikilta haastatteluun osallistuvilta. Olin aiemmin sähköpostilla toimittanut osallistujille tutkimussuunnitelman, jonka varasin mukaan myös haastattelutilanteeseen. Esittelin lisäksi tutkimusluvan ja alustavan aikataulun.

Olin tehnyt haastattelua varten alustavaa analyysiä asiakkaiden haastatteluista nousseista teemoista, ja tein niiden perusteella diaesityksen, johon keräsin teemat. Haastattelussa kävimme läpi nuo teemat, ja osallistujat kommentoivat vapaasti teemoja ja asiakkailta nousseita mielipiteitä ja teemoja.

Tunnelma haastattelussa oli alun jännityksen lauettua rento ja vapautunut. Osallistujat ottivat aktiivisesti kantaa teemoihin, ja esittivät kehittämissuhteita, joita tuon esiin tulososiossa.

6.8 Analyysi

Aineiston analyysiprosessi alkoi jo aineiston keruuvaiheessa, ja BIKVA- mallissa tämä on tarkoituksenakin. (Sarvela & Pukari, 2007.) Aineisto muodostui sekä asiakkaiden haastatteluista että ohjausryhmän kanssa käydyistä keskusteluista. Asiakashaastattelujen aineiston litteroin sanatarkasti heti haastattelujen jälkeen. Pelkistin ilmauksia, mutta pyrin säilyttämään niissä alkuperäisen kieliasun, sillä pelkistämisen uhkana on se, että tutkimuksen seuraavalle haastattelulenkille välittyikin tutkijan, ei asiakkaan näkökulma. Asiakkaiden haastatteluista muodostunut tutkimustulos välitettiin ohjausryhmälle sen omassa haastattelutilanteessa. Ohjausryhmän haastattelusta syntyi aineiston toinen osio. Analysoin asiakkaiden aineistoa valiten analyysitavaksi aineistolähtöisen sisällönanalyysin periaatteella. Aineistolähtöinen analyysi voidaan Tuomen ja Sarajärven (2003, 110-111) mukaan jakaa kolmeen eri luokkaan, jotka ovat aineiston redusointi eli pelkistäminen, aineiston klusterointi eli ryhmittäminen ja teoreettisten käsitteiden luonti eli abstrahointi. Tein aineistosta teemoittaisia käsittekarttoja, jotka sisälsivät haastatteluissa esiin nousseet teemat. Pelkistin ilmaisuja ja etsin samankaltaisuuksia, jotka auttoivat ryhmittelemään yläkategorioita, kuten ”Perhekeskuksen tarjoama tuki vanhemmuudelle”. Jatkoin edelleen ryhmittelyä etsimällä ilmauksista eri yläkategorioihin sopivia ilmauksia. Näin syntyivät esim. yläluokalle ”Perhekeskuksen tarjoama tuki” alaluokat emotionaalinen, vertaistuki ja tiedollinen tuki.

Ohjausryhmän aineistoa en ole pyrkinyt käsitteellistämään aineistolähtöisen analyysin keinoin, vaan analyysissa olen pyrkinyt nostamaan esiin käsitteiden ja esiin tulleiden asioiden vuoropuhelua. Analyysin tavoitteena oli tuottaa ja ilmaista merkityksiä, jotka ohjausryhmä tuotti asiakkaiden haastattelun perusteella. Näiden ohella arvion erikseen interventioiden vaikutuksia tässä tutkimuksessa.

Esimerkki analyysiprosessista:

Alkuperäinen ilmaus:

Sit kumminkin puhutaan aika aroistakin asioista täällä. Et mulla on semmonen täydellinen luottamus näihin täällä, näihin kaikkiin täällä.

Pelkistetty ilmaus:

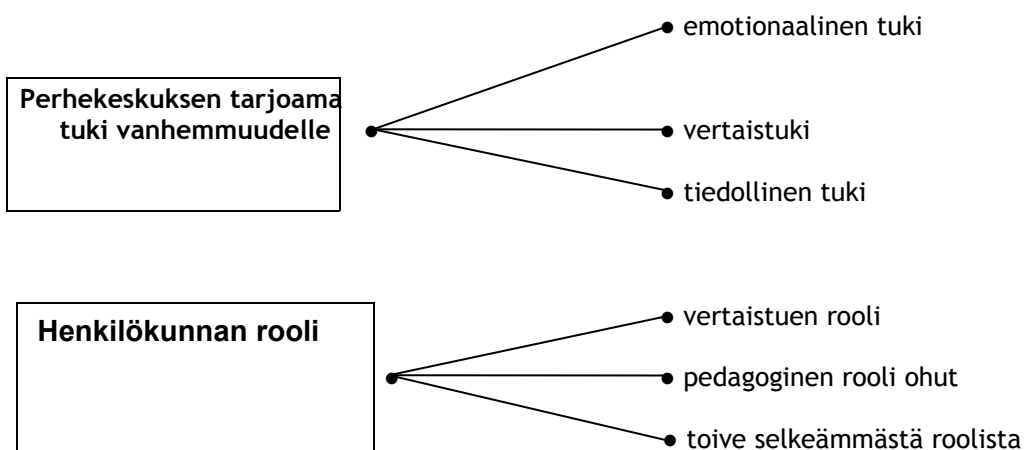
Äitien kokemus perhekeskuksesta paikkana, jossa voi turvallisesti jakaa asioita muiden kanssa.

Alaluokka:

Perhekeskuksen tarjoama emotionaalinen ja vertaistuki

Yläluokka :

Perhekeskuksen tarjoama tuki vanhemmuudelle

**Perhekeskuksen
pedagoginen rooli**

- kokemus vertaisryhmästä
- virikkeet
- kehityksen tuki

**Toiveet toiminnan
sisällöistä ja rakenteesta**

- Lapsiperheen elämänrytmin huomioiminen
- Tuki parisuhteelle
- Suljetut ryhmät vaikeille asioille
- Avoimet ja väljät aikataulut

**Toiveet uusista
toiminnoista**

- isätoiminta
- parisuhdetoiminta
- lasten iän huomioiva toiminta
- vauvatreffit toisen lapsen kanssa
- parkkihoito iltaisin
- kesätoiminta
- yhteistyö eri toimijoiden välillä

**Kokemukset muista
perhepalveluista**

- ihmisen kokoinen Hyvinkää
- eksklusiivit palvelut
- neuvolatoiminta kannattelee
- kotikäyntimallin kiitollisuus
- neuvolan perhetyön ansiot

Terveiset päättäjille

- perhekeskus foorumi tukemiseen
- panostus tulevaisuuteen

- hyvinvoiva perhe - hyvinvoivat lapset

7.1.1 Perhekeskuksen tarjoama tuki vanhemmuudelle

Perhekeskus miellettiin asiakkaiden haastatteluissa voimakkaasti paikaksi, jossa on tilaa, aikaa ja paikka toisten vanhempien kohtaamiseen ja sitä kautta vertaistuen saamiseen. Samassa elämäntilanteessa olevien kohtaamista arvostettiin, koska vanhemmilla oli ajatus, että jaettu kokemus kannattelee ja antaa voimia arjesta selviytymiseen. Toisten vanhempien kanssa on mahdollista pohtia niin kasvatuksellisia haasteita kuin vaikkapa lastentarvikkeiden tarpeellisuutta. Toisaalta vertaistuki ilmeni näissä haastatteluissa syvällisempänäkin ulottuvuutena; kokemukseen ilmapiiristä, jossa äidin tunnetiloja ja pohdintoja ymmärtävät puolesta sanasta samojen asioiden ääriä askaroivat.

”Ja sit kumminkin puhutaan aika aroista asioistakin täällä välillä. Et mulla on ainakin semmonen täydellinen luottamus näihin täällä ... näihin kaikkiin täällä. Mut sit jotenkin semmonen se, että ei kukaan semmosta paha halua kenellekään. Et on niin kuin semmonen

olo et ihanaa kun täällä on äitejä samassa elämäntilanteessa, et on hetken semmonen olo että ollaan niin kuin lintukodossa täällä. Ja sit taas mennään niin kuin uusin voimin”

Perhekeskuksen ohjaajat mainittiin myös ennen kaikkea vertaistuen tarjoajina. Mahdollisuutta keskustella korostettiin nimenomaan näkökulmasta, jossa vanhemmuus antoi ohjaajillekin tietoa ja taitoa tukea. Tiedollinen tuki tulikin haastattelujen mukaan asiantuntijaluennoilta, tuote-esittelyistä tai teemapäiviltä. Äidit kuvasivat arvokkaaksi mahdollisuutta tutustua vaikkapa kestovaippoihin perhekeskuksen tiloissa. Toisaalta tiedollista tukea sai vanhempien mukaan paljon myös aivan arkisen keskustelun lomassa, toisten äitien kertomana. Tiedollista tukea arvostettiin ennen kaikkea henkilökohtaisen kontaktin mahdollisuutena. Äitiys koettiin asiaksi, jota ei voi lukea kirjoista tai opiskella verkossa.

” Totta kai sieltä on saatavissa ihan valtavasti tietoa, mä oon itse sen alan tutkija. Mutta niin, mistä mä voin koskaan tietää, onko se pätevää tietoa. Et mieluummin mä soitan ystävälle, jolla on kaks lasta ja alan ihminen, et miten on tää juttu.”

”Että on ihana muilta kysyä, että miten te hoidatte tätä käytännön elämää, ja miten se parisuhde jaksaa ja näin.”

Perhekeskukselta toivottiin tukea ennen kaikkea *perhemyönteisille elämänvalinnoille ja tietyn erityisyyden ymmärtämiselle*, joka liittyy aikaan, jolloin lapsi syntyy ja kasvaa osaksi perhettään ja ympäröivää yhteisöä. Tämä tuki näkyy ennen kaikkea asenteena, joilla perhettä kohdellaan paitsi perhekeskuksessa, myös ympäröivässä yhteiskunnassa.

” Mut se tavallaan välittyy siitä ilmapiiristä, että täällä tuetaan minua kotiäitinä ja meidän perhettä ja että me olemme tärkeitä”

Vanhemman omaa jaksamista tuki haastattelun mukaan myös perhekeskuksen tuoma elämänrytmi ja aikataulut. Kun tulee lähdettyä, voi kokea olevansa ”hyvä äiti”, ja lähtemisestä seuraava mukava olo seuraa mukana kotiin asti heijastuen myös parisuhteeseen. Perhekeskuksen toimintaa seurattiin verkosta, ja suunniteltu ohjelma vahvisti tunnetta siitä, että perheet olivat tärkeitä ja toivottuja mukaan toimintaan.

Elämäntilanteen erityisyyden ymmärtäminen koettiin tärkeäksi myös tilanteissa, joissa ”normaali” perhekeskuksen tuki ei riitä vanhemmuuden tueksi. Mahdollisuutta saada tukea arvostettiin, mutta niin, ettei ”lähdetä hehtaariympäryllä kärpäsjahtiin”.

” Et joskus on sellasia vaiheita, et on heikommalla. Et mä voin olla vaan siinä hetkes, et oon vaan väsyny.. ja jos täällä kävis semmosia ihmisä, et ois valtavia ongelmia, niin niitäkin sitten osattais ohjata eteenpäin. ”

7.1.2 Perhekeskuksen pedagoginen rooli

Perhekeskusta pidettiin mainiona kohtaamispaikkana myös lasten näkökulmasta. Mahdollisuutta saada kokemuksia vertaisryhmässä arvostettiin erityisesti, ja lasten koettiin olevan iloisia ja tyytyväisempiä saadessaan tavata muita lapsia ja osallistuessaan toimintaan. Perhekeskusta pidettiin tärkeänä myös siksi, että se tarjosi mahdollisuutta toimintaan, johon vanhemmat eivät olisi kotona ryhtyneet.

”Eikä sen toimintajutun tarvii niin pitkäkään olla. Mut meiänkin (lapsi) tykkää kun se pääsee töröttään siihen rinkiin ja sitte saa sanoa, kun kysytään että mitä mä tänään haluan laulaa.”

”Joo, no totta kai kotonakin voi askarrella jotain, mut ennen kun sä saat hankituksi ne kaikki välineet sinne.. et täällä on tullu puuhailtua kaikenlaista..

Maalaus, leivonta ja askartelu toivat lapsia ja vanhempia yhteen iloisessa ilmapiirissä, ja musiikkihetkiä lapset suorastaan odottivat. Äidit nauttivat mahdollisuudesta ”hengähtää hetken”. Perhekeskus oli siis paikka, jossa oli mahdollista luultavasti jaetun vastuun kokemuksen kautta virkistäytyä ja jopa rentoutua. Perhekeskus voisi näin ollen toimia mainiona ensiaskeleena kasvatuskumppanuuden suuntaan. Erityisesti yhden lapsen vanhemmat toivat esiin vertaisryhmän ja sosiaalistumisen näkökulmaa. Taito toimia osana ryhmää koettiin tärkeäksi, ja siihen saatiin apua mm. perhekeskuksen tarjoamasta toiminnasta.

”Saa sitä kontaktia toisiin ja niin.. ja kun on ainoa lapsi ja todennäköisesti siksi jää, niin oppii siinä mielessä jakamaan, että sieltä tulee se toinen lapsi ja nappaa sen lelun kädestä. Että täällä joutuu vähän taistelee paikasta auringossa mitä ei kotona tarvitse tehdä.

Kahden lapsen vanhempaa saattoi huolestuttaa se, ettei isommalle lapselle jäänyt tarpeeksi aikaa. Perhekeskuksessa aikaa oli luontevaa ottaa vaikkapa yhteisen askarteluhetken muodossa. Asiaa paransi, jos henkilökunta ilmaisi voivansa huolehtia vauvasta sillä aikaa, kun äiti keskittyi esikoisen kanssa olemiseen.

7.1.3 Henkilökunnan rooli

Henkilökunta koettiin perhekeskuksessa tärkeänä osana toiminnan sujuvuutta. Asiakkaiden mielestä perhekeskus tarvitsee ”emännän”, joka toivottaa lämpimästi tervetulleeksi, huomioi muutenkin asiakkaat ja eritoten lapset. Henkilökunnan rooliin kuuluu asiakkaiden mielestä myös profiloitua etenkin suhteessa lapsiin. Osa haastateltavista kaipasikin Pikku-Veturiin enemmän toimintahetkiä, joiden kautta lapsetkin oppisivat tuntemaan henkilökunnan, ja kontakti lapsiin muodostuisi tiiviimmäksi.

”Et kun täällä olis joku semmonen vedetty ohjelma tai semmonen.. Niin se auttas et se lapsi ymmärtäis et ketä tää on tää aikuinen täällä kerhossa tai näin.”

”Niin sit selkeytyy vähän se vetäjän rooli kun ne on sillee selkeesti esillä”

Tämä voitaneen tulkita niin, että vanhemmat kaipaavat etenkin suhteessa lapsiin henkilökunnalta selkeää pedagogista ulostuloa, johon liittyy tietty kehitystä tukeva varhaiskasvatuksellinen toiminta strukturoituine toimintahetkineen. Pikku-Veturissa asioivista äideistä jotkut olivat myös sitä mieltä, että aavistuksen taustalla oleminen helpottaa vanhempien mukaan tulemistä; perhekeskuksen käyttö miellettiin ”olohuoneeseen tulemiseksi, jolloin voi jättää aivot narikkaan”. Kovin aktiiviseksi ryhtyvä henkilökunta voisi näiden äitien mukaan pelottaa arempia tulijoita. Henkilökunnalta toivottiin toisaalta perehtymistä ja koulutusta vanhemmuuteen liittyen. Mahdollisuutta keskustella ammattilaisten kanssa ei mitenkään erityisesti korostettu, mutta eräs haastateltava totesi: ”Eihän se todellakaan ole sama kuka täällä sitä kahvia keittelee”. Tällä vanhemmat tarkoittivat ammatillisuuden tarpeellisuutta ainakin kahdella tasolla; mahdollisuutena ja valmiutena tukea, silloin kun asiakkailla on tähän tarve, ja toisaalta kykyä ja halua ymmärtää vanhemmuuden syvempää olemusta, josta heidän mukaansa on merkinä asiaan hankittu asianmukainen koulutus. Koulutuksen sisältöä haastatellut asiakkaat eivät määritelleet. Haastatteluista voi kuitenkin päätellä, että henkilökohtaisen soveltuvuuden ohella tärkeää on sekä pedagoginen osaaminen että kyky tukea ja ymmärtää vanhemmuutta, ns. perhetyön hallinta.

7.1.4 Toiveet toiminnan sisällöistä ja perhekeskuksen rakenteista

Haastatellut vanhemmat toivoivat, että perhekeskuksen ydin muodostuisi avoimen, väljän toimintarungon ympärille. Pikkulapsiperheiden elämää säätelevät usein vauvan unirytmii tai esikoisen päiväuni- ja ruokailuajat, lapset sairastelevat tai äitikin saattaa aamulla olla väsynyt, että perhekeskukseen lähtö tuntuu työläältä. Vanhemmat eivät myöskään toivo liikaa aikatauluja siitä syystä, että yksi kotivanhemmuuden ”bonuksista” on juuri tietty väljyys liittyen ajankäyttöön. Mahdollisuus perhekeskuksen käyttöön mahdollisimman joustavasti mainittiin painokkaasti positiivisena. Lapsiperheen elämänrytmin huomioiminen näkyy äitien

mukaan myös siinä, ettei toimintoja suunnitella paljon iltapäivään, vaan aamupäiviin painottuen. Haastatteluajankohtaan perhekeskuksessa toimi avoin ryhmä yhtenä aamupäivänä ja yhtenä iltapäivänä. Toisena mahdollisuutena vanhemmat kokivat toisen avoimen ryhmäpäivän ajoittamisen vaikka klo 14 - 17, jolloin mukaan ehtisi päiväunien jälkeen.

Perheiden elämään liittyy paljon erilaisia elämäntapahtumia, joiden huomioiminen koettiin tärkeäksi perhekeskuksen toiminnassa. Ero ja yksinhuoltajuus, äidin alakulo tai lasten kasvatuspulmat mainittiin haastatteluissa tilanteina, jota voitaisiin luontevasti käsitellä perhekeskuksessa. Joillakin äideillä oli kokemusta Pikku-Veturin äitiryhmästä, jossa äidit keskustelevat kahden vetäjän kanssa ennalta ilmoitetuista aiheista. Ryhmää testannut äiti oli kuitenkin hämmentynyt siitä, miten avoimessa ryhmässä olisi mahdollisuus puhua niin vaikeista asioista, kuin mitä ohjelmaan sisältyi:

”Kun mie sit yhtäkkiä tupsahin sinne, ja siel oli jo neljä viis ihmistä puhumassa.. Et tuntu lähinnä ahistavalta.. Mut se vois olla ihan eri, jos siel olis niinku viikottain ne samat ihmiset ja sit pikkuhiljaa tutustuis, niin sit vois olla jo vähän helpompaa puhua omistakin asioista.”

Ryhmään tulo oli siis tälle äidille ollut suorastaan pelottava kokemus. Äidit toivoivatkin haastattelussa mahdollisuutta ryhmään, jossa osanottajat olisivat aina samoja. Toisaalta äidit kokivat ongelmalliseksi sen, että ryhmän vetäjinä saattaa toimia oma terveydenhoitaja. Kysymys luottamuksellisuudesta nousee tällöin esiin. Voiko ryhmässä puhua avoimesti, ryhmän jäsenenä, jos suhde terveydenhoitajaan tai neuvolapsykologiin on perustunut erilaiseen, kahden kesken luottamuksella käytyihin keskusteluihin?

Osalla äideistä oli kokemusta vauvatrefeistä, joihin äiti osallistuu alle yksivuotiaan vauvan kanssa. Vauvatreffit ovat erittäin suosittuja, ja vauva-asioista toivottiin keskustelua myös perheryhmiin, sillä useampilapsisten perheiden vanhemmat eivät vauvatrefeille pääse, ellei esikoiselle ole hoitajaa kotona. Kuitenkin äidit kokivat, että jokainen vauva on aina erilainen, ja tarve puhua asioista voi olla erilainen erilaisten lasten äitinä. Aiempi raskaus, synnytys ja vauvanhoito eivät siis äitien mukaan ”pätevöitä” äitiyteen niin ettei vertaistuki olisi tarpeen ja erittäin toivottavaa myös toisen ja kolmannenkin lapsen jälkeen. Äidit korostivat jokaisen lapsen ainutlaatuisuutta ja nimenomaan näkökulmasta, jossa myös useampilapsisen perheen vauvana on oikeutettu äidin saamaan ainutlaatuisen vauva-ajan tukeen. Ratkaisuksi äidit ehdottivat esim. seurakunnan kanssa tehtävää yhteistyötä niin, että joitakin seurakunnan kerhoja olisi samaan aikaan Pikku-Veturin vauvatreffien kanssa.

”Mut mä en sit tiä kun on ne semmoset vauvatreffit, mihin me ei päästä. Nii ilmeisesti siellä on enemmän tämmöstä asiantuntijajärjestelmiä., mutta mulle ei oo siitä mitään hyötyä, kun sinne ei saa mennä esikoisen kans. Et ei kaikki vauva-aiheet ois kuitenkaan siellä vauvatrefeilla.”

Vauvatreffejä siis arvostetaan, mutta toisaalta joillekin äideille ne merkitsivät ”onnellisten äitien treffejä”, joihin vauvat puetaan kauniisti ja mennään iloisesti hymyillen vaikka hampaat irvessä. Äidit näkivät, että vauvatreffit saattavat johtaa masentuneen äidin alakulon syvenemiseen sitä kautta, että toisten arki näyttää ruusuiselta, ja myös vetäjät puhuivat enimmäkseen vauva-ajasta onnen ja ilon aiheena. Vauvatreffejä voitaisiin äitien mielestä kehittää vähän äititreffiin suuntaan, joissa vaikea aihe on valmiiksi pöydällä, eikä kenenkään tarvitse pelätä leimautuvansa epäonnistuneeksi myöntämällä, että on vaikeaa ja ei jaksaa. Henkilökunta voisi myös rohkaista vanhempia tuomaan julki myös negatiivisia tuntemuksiaan, jotka kuitenkin kaikilla liittyvät vanhemmuuteen siinä missä onnen hetketkin. Haastateltavat pohtivat aivan aiheellisesti, että jollekin masentuneelle äidille tämä onnellisuusmuuriin kilpistyvä vertaistuen puute voi olla viimeinen pisara.

7.1.5 Toiveet uusista toimintamuodoista

Haastateltavat vanhemmat pohtivat innokkaasti, minkälaisia uusia mahdollisuuksia perhekeskustoiminta voisi Hyvinkäällä tarjota. Isätoiminta oli yksi, mitä kummassakin ryhmähaastattelussa pohdittiin, ikävä kyllä tässä tapauksessa vain äitien näkökulmasta. Äitien mielestä toiminta isille olisi luonteva tapa tukea isän ja lapsen suhdetta. Joissakin perheissä on tapana, että isä vie lapset ruuan jälkeen ulkoilemaan ja tarjoaa näin äidille mahdollisuutta omaan aikaan. Äidit pohtivat, että jos Pikku-Veturissa olisi isätoimintaa, saattaisivat isät hyvinkin osallistua. Ehtona luonnollisesti olisi se, että toiminta olisi silloin myös iltaisin. Äidit näkivät myös tärkeänä, että isät samalla tapaisivat toisia isiä, ja saisivat pohtia asioita miestyöntekijöiden kanssa.

Myös parisuhteen tukeminen keskustelutti. Ylipäänsä perhekeskuksen rooli miellettiin voimakkaasti koko perhettä tukevana toimintana; äidit kuvasivat osallistumisensa heijastuvan suoraan omaan olotilaan ja myös perheensä hyvinvointiin.

”Et mun mieskin sanoo, et mä oon paljon paremmalla tuulella kun me ollaan oltu täällä eikä kökitty koko päivää himassa”

Pienten lasten vanhemmilla ei yleensä ole paljoakaan mahdollisuutta kahdenkeskiseen aikaan, ainakaan Hyvinkään tapaisessa tulomuuttoon painottuvassa kaupungissa, joissa useimmilla on aika heikot luomuverkostot. Pikku-Veturissa kerran viikossa tarjottavan lapsiparkin rinnalle vanhemmat toivoivat esim. kerran kuukaudessa iltaparkkia, joka mahdollistaisi vaikka elokuvissa käynnin tai yhteisen päivällisen, mahdollisuuden asioida rauhassa jne. Toiset toivoivat myös parisuhdeiltoja, ja koko perheen yhteistä toimintaa, jonka sisältöinä olisivat perheen yhteisten voimavarojen vahvistaminen ja iloinen yhdessä tekeminen.

Myös kesäajalle vanhemmat toivoivat pidempää toiminta-aikaa. Perhekeskus sulki ovensa toukokuun lopussa, ja toiminta alkoi taas elokuun puolessa välissä. Äitien mielestä kesätauko on turhan pitkä, ja toimintaa kaipasivat yllättäen eniten kesän aikana vauvan saaneet, jotka kokivat jääneensä kesän aikana totaalisen yksin. Vähimmillään tämä toiminta voisi vanhempien mielestä organisoitua sillä, että ohjaajat siirtyisivät ”päivystämään” johonkin puistoon kesäkuussa, ja tästä muodostuisi äideille luonnollinen tapaamispaikka lomien alettuakin.

Yhteistyö eri toimijoiden kesken tuli esiin toiveissa saada vauvatreffit kakkoslasten vanhemmille, joka mahdollistuisi esim. seurakunnan samanaikaisen kerhon myötä. Ylipäätään toiveita toiminnan kehittämistä esim. lasten iän perusteella tuli jonkin verran. Pikku-Veturin tilat mahdollistavat vanhempien mielestä paljon nykyistä monipuolisemman käytön, jossa eri ikä- ja kohderyhmille voidaan tarjota samanaikaistakin toimintaa.

7.1.6 Kokemukset muista perhepalveluista Hyvinkäällä

Haastattelussa nousi esiin myös se, miten vanhemmat kokivat perhepalvelut ”yhteisenä pakettina”, toimijasta tai taustaorganisaatiosta riippumatta. Hyvinkää muodostui mielikuvissa ”ihmisen kokoiseksi paikaksi”, jossa oli helppo asioida. Kokemukset vaikkapa Helsingistä olivat karuja, ja asioiden sopiva mittakaava oli seikka, jota arvostettiin ja kiiteltiin. Hyvinkäätä kiiteltiin myös ennakkoluulottomista uusien palvelujen kehittelystä, jonka arveltiin toisaalta olevan seurausta ”sopivasta koosta”.

Molemmissa ryhmissä vanhemmilla oli kokemusta sekä peruspalveluista (neuvola, päivähoito jne) kuin myös ”ylimääräisistä” palveluista (unikoulu, neuvolan perhetyö, vauvatreffitoiminta). Neuvolasta haastatteluissa puhuttiin erittäin myönteiseen sävyyn; sen koettiin olevan helposti saavutettavissa oleva, toimiva ja asiallinen. Äidit arvostivat mahdollisuutta yksilölliseen tapaamiseen, ja joillakin oli erittäin suora ja luottamuksellinen suhde omaan terveydenhoitajaansa.

Toisaalta haastateltavat toivat esiin voimakasta yksin jäämisen tunnetta lapsen syntymän jälkeen. Äidit kokivat, että lapsen syntymän jälkeen toiminnan fokus siirtyi absoluuttisesti lapsen fyysisen hyvinvoinnin seuraamiseen, eikä äidin vointi ollut enää merkittävä. Ratkaisuksi vanhemmat ehdottivat tapaamisia, jossa esim. terveydenhoitaja ja vanhemmat/äidit voisivat kokoontua yhteen. Tapaamisissa olisi läsnä sekä ammatillinen tietämys että vertaistuki. Tällainen ryhmä sopisi vanhempien mielestä hyvin perhekeskuksen toimintaan, ja olisi luonteva jatko vaikkapa perhevalmennusryhmälle.

Haastateltavat kuvailivat siis (tietämättään) laajennetun perhevalmennuksen mallia, joka Hyvinkäältä vielä puuttuu (vrt. Perhe- hankkeen suositukset tai Leksandin perhekeskuksen toimintamalli)

Haastatteluissa tuli esiin erittäin voimakkaasti, miten vanhemmat arvostavat saamiaan ”ylimääräisiä” palveluja, kuten unikouluohjausta tai neuvolan perhetyötä. Näitä palveluja kuvailtiin ”eksklusiivisiksi” ja kateutta herättäviksi, kun niistä kertoo muissa kunnissa asuville pienten lasten äideille.

”–et moni on ollu niinku kateellinen, et voi vitsi, hienoo et teil on tämmönen juttu”!

” Kun mä kerroin tästä mun ystäville muualla Suomessa, niin ne sano et ei tämmöstä oo ainakaan heillä.”

Kotikäyntimalli koettiin erityisen kannattelevaksi, silloin kun vauva on pieni. Työntekijän herkkyys äidin viesteille oli tärkeää, ja äitien mielestä auttamiseen kuului aina tietty vastuunotto, silloin kun näki, että toisella oli vaikeaa. Luottamus siihen, että työntekijä

huolehtii yhteydenpidosta ja lupaa esim. soittaa päivittäin, oli tehnyt syvän vaikutuksen tällaista apua saaneille.

” Mut silloin mä koin, et miten huippua, et mä voin saada tän ihmisen tänne. Et siis mitään hienompaa siinä tilanteessa ei voi olla, kun on pieni lapsi. Ei siinä, että mä en olisi ulos menny... Mehän käveltiin varmaan satoja kilometrejä silloin.. mut en ollu niinku ihmisiä kohdattu. Et musta tuntu, et mun hätään ja huutoon vastattiin.”

Selkeä esiin noussut negatiivinen seikka oli se, että äitien mukaan ”Hyvinkäällä ei voi elää ilman nettiä”. Silloinkin, kun äiti vaikkapa puhelun aikana toi esiin, että nettiä ei nyt ole tai se ei toimi, saattoi puhelimen toisessa päässä ollut ammattilainen kehottaa äitiä hakeutumaan koneen ääreen. Vanhemmat olivat erittäin ärsyyntyneitä siitä, että soittoon vastattiin ”katso netistä”, eikä ymmärretty, että soitto on aina palvelupyyntö.

” Hyvinkäällä ei voi elää ilman nettiä. Et kon soitat jonnekin, niin ne on että kato netistä! Kyhän mie sen homman hoitaisin siel netissä jos se on semmonen et mie osaan ja kykenen, mut en kai mie hyvin vuoks mihinkään soittele!

Tämä liittyi äitien mieleissä myös siihen, miten he arvioivat eri tahojen arvostavan jo aiemmin esillä ollutta asiaa: Päätöstä kotivanhemmuudesta ja siihen tarvittavasta tuesta. Resurssit ja reunaehdot ymmärretään, mutta ei sitä, että kaupunki palvelee yliolokaisesti tai välinpitämättömästi kotihoidontuella sinnittelevää kolmen lapsen äitiä.

7.1.7 Terveiset päättäjille

Perhekeskustoiminnan kehittämistoiminnan lisäksi haastateltavilta kysyttiin ryhmähaastattelussa, millaisia terveisiä he haluaisivat lähettää perhekeskustoiminnan tulevaisuudesta vastaaville päättäjille. Haastateltavat näkivät perhekeskuksen ”loistavana vetona; oivana foorumina perheiden tukemiseen sekä mahdollisuuksien kirjona monenlaiseen perheiden tukemiseen. Haastateltavat toivoivat päättäjiltä ymmärrystä sille, että vanhemmuuden tukeminen vaikuttaa keskeisesti perheen ja sitä kautta myös lasten hyvinvointiin.

Toisaalta haastateltavat aprikoivat, jaksavatko päättäjät aina muistaa, että vanhempiin, perheisiin ja ennen muuta lapsiin panostaminen on pitkäjänteistä työtä, jonka tulokset näkyvät pitkän ajan jälkeen.

Ä2: Ymmärtää satsata tähän vaiheeseen, et ymmärtää satsata näihin pieniin ihmisiin ja siinä vaiheessa ilmeneviin sosiaalisiin ongelmiin, mahdollisiin ongelmiin. Ja ylipäätään asioihin, ei pelkästään ongelmiin vaan asioihin. Et ymmärtää et se kantaa hedelmää mitä enemmän sinne on valmis laittamaan paukkuja niin se varmaan näkyy myöhemmin mahdollisena hyvinvointina.

Ä3: Ja tiedostaa et se vanhemman hyvinvointi on yhtä kuin lapsen hyvinvointi. Se taas on niin mieletön ketjureaktio tässä yhteiskunnassa. et kun äidit voi hyvin, lapsi voi hyvin ja viel mieskin voi hyvin!

: Mut se viesti päättäjille, et älkää nyt vaan lopettako tätä! Ja sitä kesätoimintaa me toivottais

7.2 Ohjausryhmän haastatteluista nousseet tulokset ja kehittämistarpeet

Ohjausryhmä pohti omassa haastattelussaan asiakkaiden esiin nostamia teemoja vilkkaasti ja monipuolisesti. Ohjausryhmä otti kantaa seuraaviin kysymyksiin:

7.2.3 Ryhmätoiminta perhekeskuksessa

Ohjausryhmä otti kantaa voimakkaasti perhekeskuksessa järjestettävään ryhmätoimintaan. Tässä tutkimuksessa esimerkkinä olivat vauva- ja perheryhmätapaamisten lisäksi äitien keskusteluryhmä, joka oli kevään ajan yksi Pikku-Veturissa tarjolla olleista ryhmistä. Aiheet olivat ennalta määriteltyjä liittyen esimerkiksi kasvatuspulmiin ja äidin omaan jaksamiseen. Haastateltavat vanhemmat toivoivat, että tulevaisuudessa tämäntyyppiset ryhmät olisivat osa toimintaa, mutta niin, että ryhmä olisi suljettu eli osanottajat aina samoja. Ohjausryhmä kannatti lämpimästi tämäntyyppistä muutosta, sillä myös heidän mielestään suljettu ryhmä mahdollistaa vaikeiden asioiden käsittelyn muihin jäseniin syntyvän luottamuksen kautta. Toisinaan myös vetäjien on hyvä olla kaikille äideille vähän vieraampia; jos on jo asioinut neuvolapsykologilla, voi olla vaikeaa tulla saman vetäjän ryhmiin ”uutena kasvona”. Toisaalta työntekijöiden tuttuus voi myös helpottaa ryhmiin tulon kynnystä. Kaiken kaikkiaan tämän tyyppinen työ nähtiin erittäin tärkeänä osana palveluvalikkoa. Pikku-Veturin henkilökunta toivoo osaltaan keskustelua siitä, miten nykyisillä resursseilla (lastentarhanopettaja ja laitosapulainen) jatkossa mahdollistetaan lastenhoito. Avoin ryhmä, johon sisältyy lastenhoito, voi tarkoittaa 10 äitiä lapsineen, joista pääosa on alle 3-vuotiaita. Tällöin ei hoito lastentarhanopettajan mielestä voi olla enää lapsillekaan turvallista.

7.2.1 Asiakkaiden valinta ryhmiin

Ohjausryhmä mietti, miten saataisiin ratkaistua ns. ikuisuusongelma; se, että ryhmiin valikoituu sittenkin paremmin pärjääviä ja verbaalisesti itseään hyvin ilmaiseviä äitejä (ja tulevaisuudessa toivottavasti myös isiä). Viranomaiset mieltivät ryhmätoiminnan taustamotiiveiksi usein sen, että ”piilotetaan” heikommin pärjääviä, ikään kuin heidän huomaamattaan. Haastattelussa tuli kuitenkin ilmi, että ammattilaisenkin voi olla vaikea ennustaa, mitä tukea juuri tällä hetkellä tarvitsee, ja mistä itse kukin hyötyy. Ryhmään sitoutumaton ei hyödy ryhmästä eikä hyödytä ryhmää, ja tuki pitäisi tarjota jollain muulla keinolla. Toisaalta pidettiin itsestään selvänä, että kovin rankkaa tukea tarvitseva ei tule autetuksi ainakaan pelkän ryhmätoiminnan turvin. Vertaisryhmän merkitys on kiistaton etenkin vanhemmuuden alkumetreillä. Ohjausryhmän mielestä ryhmätoiminnalla ei kuitenkaan ratkaista kaikkia vanhemmuuden tukemisen pulmia. Vertaisryhmätoimintaa ylikorostamalla saatetaan myös ohjausryhmän mielestä hukata mahdollisuus yksilölliseen tukeen.

7.2.2 Vauvatreffit - onnellisten äitien klubi?

Ryhmä pohti pitkään, miten voitaisiin varmistaa se, että vauvaperheryhmissä olisi jokaiselle jotakin. Yhtenä mahdollisuutena ohjausryhmä koki äitien ehdotuksen viikoittaisesta teemasta, jossa ”vaikeakin aihe on valmiiksi pöydällä”. Ryhmän vetäjien vastuulla on luoda ilmapiiri, jossa vaikean aiheen käsittely on mahdollista ilman leimautumista epäonnistuneeksi vanhemmaksi. Toisaalta Pikku-Veturin arkea tuntevat toivat esiin arkirealismiin perustuvan näkökantansa vetäjän mahdottomasta tehtävästä nykyisessä tilanteessa. Vauvaryhmässä saattaa olla 20 äitiä vauvoineen, ja tilanne voi usein olla melko levoton osan syödessä, leikkiessä ja tutkaillessa vilkkaasti ympäristöä.

7.2.4 Toimintamalli, jossa äidit ja lapset ovat eri ryhmissä

Pikku-Veturin tärkeimpänä toimintamallina on vanhemman ja lapsen suhteen tukeminen. Ohjausryhmä pohti malleja tuon suhteen tukemiseen. Tutkimustiedon valossa on melko selvää, että vanhemmat tarvitsevat tuekseen niin vertaistukea kuin tietoa vanhemmuuteen liittyvistä kysymyksistä. Toisaalla ovat myös yksilölliset tarpeet; toinen hyötyy enemmän kädestä pitäen - ohjauksesta, toiselle riittävät keskustelut ja ympäröivästä yhteiskunnasta tulevat mallit.

Malli, jossa vanhemmat ja lapset ovat ainakin osan perheryhmäajasta omissa ryhmissään, on käytössä monissa perhetaloissa. Malli herätti paljon keskustelua. Kysymyksiä nousi mm. lasten iästä; suurin osa Pikku-Veturin lapsiasiakkaista kun on alle kaksivuotiaita. Ryhmän jäsenet epäilivät, tokkopa tämän ikäiset suostuvat siihen, että äiti häviää näkyvistä toiseen huoneeseen ”juttelemaan” hänen jäädessään hoitajan kanssa. Myös se herätti kysymyksiä, onko vanhemmuuden tukeminen ilman lapsia mahdollista? Onko eettisesti oikein pitää yllä toimintaa, jossa vanhemmat ja lapset erotetaan osana jotain ”tärkeämpää”? (Aikuisten välinen keskustelu). Myös resurssikysymyksiä pohdittiin; tällaisen työmallin toteutuminen edellyttäisi vähintään kahden, kolmen työntekijän lisäystä ryhmän ajaksi. Ratkaisu voisi toisaalta löytyä monisektorisesta yhteistyöstä. Esim. terveydenhoitajan, perhetyöntekijän tai seurakunnan edustajan nähtiin hyvin toimivan perheryhmätoiminnassa vetäjinä. Keskeistä työmallin mietinnässä ryhmän mukaan onkin pohtia, *millainen työmalli tukee vanhemmuutta ja vanhemman jaksamista?*

7.2.5 Isätoiminta

Asiakkaiden esiin tuoma isätoiminnan puute on ohjausryhmän mukaan asia, johon pitää ensi tilassa paneutua. Ohjausryhmän kokemusten mukaan isät ovat nykypäivänä erittäin valmiita pohtimaan vaikeitakin asioita, tätä tukee myös asiasta oleva tutkimustieto. Isille on tarjottava mahdollisuus perheryhmätoimintaan luontevasti, ei ylikorostaen mutta ei vähätellenkään. Ryhmä pohti, minkälainen toiminta on isille mielekästä ja vastaa samalla perhekeskuksen tavoitteisiin vanhemman ja lapsen suhteen vahvistamisesta, perheen tukemisesta mutta myös isien voimavarojen kasvattamisesta. Tutkija/haastattelija pohtiikin, voiko tätä kysyä isiltä itseltään? Tässäkin voidaan ryhmän mukaan hyödyntää jo toiminnassa mukana olevien kokemusta isätoiminnasta, mm. seurakunnan taholta.

7.2.6 Toiminnan sisältö ja rakenteet

Asiakkaat toivat omassa haastattelussaan esiin toiveen eriyttää vauvaikäisten ja leikki-ikäisten toimintaa. Leikki-ikäiset tarvitsevat vanhempien mielestä ”virikkeitä” ja ohjattua toimintaa, joka voisi tapahtua omassa tilassa, tietyn vetäjän johdolla. Äidit myös mielsivät perhekeskuksen pedagogisen roolin nyt melko ohuena, ja toivoivat ohjaajilta selkeämpää ulostuloa varhaiskasvatuksen ammattilaisina.

Ohjausryhmä ei koe mahdollisuutta näillä resursseilla toiminnan suurempaan eriyttämiseen. Yhden lastentarhanopettajan ja laitospulaisen voimin ei toimintaa voi jakaa, eikä laitospulaisen koulutuksella olevalta työntekijältä voi edellyttää lastentarhanopettajan valmiuksia. Sen sijaan toivetta ”emännästä”, joka muistaa lasten nimet, huolehtii ilmapiiristä ja on kiinnostunut ja innostunut asiakkaiden asioista, ohjausryhmän jäsenet pitivät sinänsä ymmärrettävänä. Nimien muistaminen voi kuitenkin olla työlästä asiakasmäärien aina vain lisääntyessä, ja ratkaisuksi ohjausryhmä mietti esim. pistettä, jossa äidit ja lapset voisivat yhdessä askarrella nimitarran rintapieleen.

Pedagogisen profiilin nostoon voisi edelleen ohjausryhmän mielestä liittyä keskustelua siitä, millaista ohjelmaa perhekeskuksessa on tarjolla. Ohjausryhmä mietti, että kaikki vanhemmat eivät ehkä miellä musiikkihetkiä tai askartelua tärkeäksi, toisille se taas on tulon syy. Melko monissa perhekeskuksissa on käytössä malli, jossa vaikkapa musiikkituokio on kahdesti toiminta-aikana. Toisaalta leikit, joissa harjoitellaan yhdessä toimimista, voisivat olla myös osana pedagogista palettaa. Ohjattu kauppaleikki, kotileikki tai lääkäroleikki ovat helposti toteutettavissa muutaman lapsen kanssa kerrallaan. Vanhemmat saavat näin myös ammattilaisen mallinnusta leikeille, joista jotkut ovat heiltä itseltään jo unohtuneet.

7.2.7 Kotikäynti-mallin kannattelevuus

Työryhmää kiinnostivat vanhempien ajatukset kotikäyntien kannattelevuudesta. Neuvolatyön selkärankana on varsinkin pienen vauvan synnyttyä se, että ”kotiin lähdetään aina kun tarvetta on”. Hyvinkäällä odottavat äidit ja lastenneuvola hoidetaan väestövastuisesti, eli sama terveydenhoitaja saattaa olla perheellä erittäin pitkäaikainen yhteistyökumppani. Haastatteluissa hyvinkääläinen neuvolatyö saikin pääasiassa kiitosta. Vastaanotto toiminta asettaa kuitenkin tietyt raamit terveydenhoitajan työlle. Yökylä- projektin myötä jo kokeilussa ollut neuvolan perhetyö ei jäänyt sellaisenaan elämään, vaan perusturvalautakunta linjasi perhetyön kehittymiselle tärkeämmäksi mallin, jossa se koordinoitusti tulee yhdestä paikasta, sosiaalihuollosta. Hyvinkäällä on kuitenkin palveluissa tällä hetkellä ”neuvolan perhetyön kokoinen aukko”. Ohjausryhmän mielestä Pikku-Veturiin voisi luoda mallin, jossa unikoulutoiminnan ja tilapäishoidon ohella olisi ”varhaisen vuorovaikutuksen perhetyötä.”

Pikku-Veturin lastentarhanopettaja kuvaa, että asiakkaana on jonkin verran perheitä, jotka eivät missään nimessä ole lastensuojelun perheitä, mutta tarvitsisivat toisenlaista tukea, kuin mitä perhekeskustoiminta sinällään tai esim. kodinhoidollinen perhetyö voivat antaa. Pikku-Veturissa työntekijä on aitiopaikalla havainnomassa varhain mahdollista lisätuen tarvetta. Lisäksi ryhmä koki hyvänä, jos kontaki huolen ilmaiseeseen ja tuen tarjoamiseen tulee samalta työntekijältä. Tämä edellyttää ryhmän mukaan kohtuullista lisäresurssointia. Pikku-Veturissa tämä mahdollistuisi mm. siirtämällä avoimien varhaiskasvatuspalvelujen sisällä leikkikerhoja johonkin toiseen yksikköön, jolloin työntekijöillä vapautuisi aikaa perhetyöhön ja kotikäynteihin.

7.2.8 Sähköinen ”palvelu”

Asiakkaiden kommentit ”Hyvinkäällä ei voi elää ilman nettiä” koettiin erittäin huolestuttavina. Ohjausryhmän mielestä kaupunki on vikaraiteella, jos kaikilta ihmisiltä edellytetään sähköisiin palveluihin tarvittavia taitoja ja välineitä. Ryhmän mielestä tämä johtaa pahimmillaan entisestään syvenevään juopaan pärjäävien ja ei-pärjäävien välillä, jossa palveluja saavat vain taitavat ja/tai vaativat. Sähköisiä palveluja kehitettäessä olisikin tärkeä muistaa asukkaiden yhdenvertaisuus ja vaikutusten arvionti esim. IVA-menetelmällä. Ryhmä toi esiin myös sen, että henkilökohtaista palvelua tarvitsevat hakevat sitä sitten viimesijaisista paikoista - lastensuojelusta.

7.2.9 Yhteenveto

Ohjausryhmän haastattelussa näkyi halu yhteiseen toimintaan ja valmius pohtia omia toimintatapoja asiakkaan saaman palvelun kannalta. Toisaalta puheenjohtaja toi esiin, että *”lista toiveista on iso, ja niihin vastaaminen edellyttää kaikkien tahojen yhteistä mietintää ja ennen kaikkea tekoja perhekeskuksen kehittämiseksi.”* Ryhmä sopi haastattelutilanteessa tutkijan kanssa, että tutkija laatii yhteenvedon, jonka pohjalta voidaan rakentaa Pikku-Veturin kehittämis- ja yhteistyösuunnitelma.

8. Tulosten pohdintaa ja arviointia

Tässä luvussa pohdin tuloksia asiakkaiden, työntekijöiden ja organisaation näkökulmasta, sekä teen kehittämisehdotuksia perhekeskustoiminnan ja kumppanuuden edelleen jalostumiseksi. Arvioin myös työn luotettavuutta ja eettisyyttä, sekä pohdin jatkotutkimusaiheita.

9.1 Pikku Veturi asiakkaan näkökulmasta

Tutkimuksen keskeinen tulos oli, että Pikku Veturi on vastannut hyvin asiakkaiden sille asettamiin odotuksiin. Perheet arvostivat erityisesti mahdollisuutta tavata toisia, samassa elämäntilanteessa olevia perheitä ja jakaa asioita heidän kanssaan. Tältä osin tutkimus tuki runsasta aineistoa, joka aiemmissa lukuisissa opinnäytetöissä ja hankeraporteissa on käynyt ilmi. Mm. Paavilainen ja Peuhkurinen (2007) ovat kartoittaneet vanhempien kokemuksia varhaisen vuorovaikutuksen tukemisesta Helsingin Torpparinmäen perhetalossa. Vanhemmat kokivat, että tuki vuorovaikutukseen tuli pääasiassa muilta vanhemmilta. Myös Pakarinen (2004) sekä Snelman & Virna (2007) ovat omissa opinnäytteissään päätyneet tuloksiin, jossa vanhempien saama vertaistuki oli perhekeskuksen parasta antia. Pakarinen on tutkinut Perhekeskus Pihapiirin merkitystä vanhemmille vanhemmuuden tukemisessa ja perheiden psykososiaalisen tuen saamisessa. Pakarisen mukaan vanhempien omat vertaisryhmät ovat tämän päivän toimintamuotoja perheen tukemisessa. Perhekeskus edustaa Pakarisen mukaan merkityksellistä suunnannäyttäjää yhteiskunnalliselle perhepolitiikalle mahdollistaessaan vanhemmille uudenlaisen tavan saada tukea arkeensa. Pakarinen viittaa myös Munnukan ja Kiikkalan (2001) tutkimuksiin vertaistuen ja auttamisen merkityksestä. Munnukka ja Kiikkala ovat tutkineet Internetin postituslistojen merkitystä pienten lasten arjen tukena. He painottavat vanhempien muodostamien spontaanien verkostojen merkitystä, joita myös ammattilaisten olisi ryhdyttävä tukemaan. Internetin mahdollistama oma-aputoiminta ilmensi uudenlaista yksilön omia voimavaroja korostavaa tukemistapaa, jossa tuki oli heti saatavilla; verkossa kun oli äitejä aina ”saatavilla”. (Pakarinen 2004; Munnukka & Kiikkala 2001)

Tutkimukseni perusteella perheet myös arvostivat erittäin paljon Pikku Veturissa järjestettyä toimintaa, joka mahdollisti yhteiset hetket lapsen kanssa. Yhteinen toiminta koettiin niin merkitykselliseksi, että vanhemmat kuvasivat suunnittelevansa päivä - tai viikko-ohjelmansa sen mukaan, että toimintaan saattoi osallistua. Vanhemmat ilmaisivat tyytyväisyyttä erityisesti siihen, että lapsella oli mahdollisuus tavata muita lapsia ja oppia toimimaan heidän kanssaan. Lasten varhaiskasvatuksellinen polku alkaa pehmeästi, kun se alkaa perhekeskuksessa yhdessä vanhemman kanssa. Voitaneen olettaa, että kasvatuskumppanuuden ytimenä toimivaa osallisuuden kokemusta perhekeskustoiminta vahvistaa. Kaskela & Kekkonen (2006, 25) kuvaavat osallisuutta sekä konkreettisena osallistumisena lasten varhaiskasvatukseen, kuin myös kokemuksellisenä osallisuutena. Tärkeäksi nousee vanhemman tunne siitä, että hän kuuluu varhaiskasvatusyhteisöön, jonka

jäsen hänen lapsensa on. Kokemuksellinen osallisuus syntyy vastavuoroisen tiedonvaihdon, merkityksellisten kohtaamisten ja tunnepohjaisen sitoutumisen kautta. Osallisuudessa on viime kädessä kysymys syvällisestä, ihmisen identiteetin kokemuksesta tai jäsenyyden tunteesta yhteisössä ja mahdollisuudesta olla rakentavasti mukana yhteisöllisessä prosessissa. Tällaisia elementtejä oli vanhempien haastatteluista poimittavissa.

Perhekeskus Pikku Veturin toiminta siltana varhaiskasvatuspalveluihin on kiistaton, mutta toimintaa voitaisiin vanhempien mielestä edelleen kehittää. Osa vanhemmista kaipasi tiiviimpää yhteyttä perhekeskuksen henkilökunnan ja lasten välille. Vanhemmat toivoivat, että erityisesti tulo- ja lähtötilanteissa sekä esim. toimintahetkissä lapset huomioitaisiin yksilöinä. Lasten kokemus osallisuudesta syntyy samoista elementeistä kuin aikuistenkin; merkityksellisistä kohtaamisista. Näihin tilanteisiin panostaminen voisi olla jopa monipuolisia musiikkihetkiä ja hauskoja askarteluja tärkeämpää.

Vanhempien toiveet toiminnasta jo odotusaikana vastaavat perhekeskuksista tehtyjä selvityksiä ja arviointeja. Haastatteluissa vanhemmat kuvaavat avoimesti synnytyksen jälkeistä, arkaaista yksinjäämisen tunnetta, joka yllätti iäkkäämmät ja pärjäävämmätkin äidit. Espoossa laajennettua perhevalmennusta saaneet vanhemmat ovat olleet erityisen tyytyväisiä ennen synnytystä saatuun tietopuoliseen antiin, mutta lapsen syntymän jälkeen tärkeimmiksi elementeiksi ovat nousseet vertaisten tuki ja neuvot. (Pietilä - Hella & Viinikka, 2006; 21 - 24) Ammattilaisten osuus on siis tärkeää, mutta lapsen syntymä on tapahtuma, joka mullistaa vanhempien tarpeen saada yhteyttä toisiin vanhempiin. Rantalaiho (2006) kuvaa vanhemmuuden voimavaroja sisäisiksi ja ulkoisiksi, joissa ulkoiset voimavarat jakautuvat aineellisiin ja sosiaalisiin voimavaroihin. Sosiaalisten verkostojen kautta saatu tuki kiinnittää ihmisen yhteisöön. Sosiaalinen tuki voi olla vastavuoroista tai yhdensuuntaista; se voi vaihdella määrältään, kestoltaan ja laadultaan. Lapsen syntymä on perheessä aina merkittävä muutos molemmille vanhemmille. Rantalaihon tutkimuksen mukaan vanhemmat kuitenkin kuvaavat tuen muodoksi informaalit sosiaaliset verkostot; ystävät, läheiset perhesuhteet ja sukulaiset. Rantalaihon tutkimuksessa kukaan tutkimuksen informanteista ei nimennyt julkisen palvelun tuottajia tuen lähteeksi. (Rantalaiho 2006; 55 - 58).

Tämä kannattaa huomioida kehitettäessä Pikku Veturin tulevaa perhevalmennusta. Toisaalta raskaudenaikaisella vanhemmuuden tukemisella on todettu olevan myönteisiä vaikutuksia lapsen ja vanhemman vuorovaikutussuhteeseen. Broden (2006, 166) kuvaa tätä mahdollisuutena hyvän suhteen luomiseen lapseen jo raskausaikana. Tunneperäisen kiintymisen auttaminen jo raskausaikana parantaa vanhempien mahdollisuuksia antaa lapselleen turvallisuutta ja huolehtia hänen tarpeestaan tulla nähdyksi ja hyvin kohdelluksi. Tämä vuorostaan luo lapselle odotuksen myönteisestä kohtaamisesta. Broden (2006; 166) Ammattilaisia tarvitaan silloin, kun äitiyden asetelmaan asettumisessa tai äidin mielikuvissa

on kipupisteitä, jotka ammattilainen havaitsee riskiksi äidin ja syntyvän lapsen tulevalle vuorovaikutussuhteelle. Laajennettu perhevalmennus voidaan rakentaa sellaiselle struktuurille, että se täyttää niin tiedolliset, emotionaaliset kuin konkreettisetkin tarpeet. Moniammatillisuus ja monitieteisyys ovat varmasti vastauksia näihin haasteisiin.

Tärkeimmiksi kehittämiskohteiksi vanhemmat nimesivät isä - ja parisuhdetoiminnan. Isätoimintaa pohtii myös Perhe-hankkeen loppuraportti (2008). Isätoiminta on raportin mukaan alkutaipaleellaan; vaikka puhutaan perheestä, puhutaanko viranomaisten kesken lapsista ja äidistä? Isätoimintaa olivat tässäkin tutkimuksessa määrittelemässä - ei niinkään yllättäen - äidit. Isätoiminnasta toivottiin toiminnallista, sillä äidit epäilivät, etteivät miehet asettuisi pohtimaan kovin syvällisiä ”vieraiden” kanssa. Toisaalta erilaisissa perhekeskushankkeissa on saatu paljonkin kokemusta siitä, että isät ovat halukkaita työstämään isyyttään siinä missä äidit äitiyttään. (Pietilä - Hella & Viinikka, 2006). Isätoimintaa kehitettäessä olisi tärkeää huomioida, että isyys kehittyy äitiyttä myöhemmin, mutta toisaalta useimmat isät hyötyvät esim. yhteisestä ammattilaisjohtoisesta keskustelusta jo raskausaikana. Pietilä -Hellan ja Viinikan (2006) mukaan *isät haluavat rohkaisua vauvanhoitoon sekä konkreettista ohjausta siihen. He toivovat valmennuksiin monen alan asiantuntijoiden näkemyksiä. Tiedon saamisen lisäksi isät toivovat yhteistä keskustelua sekä tunteiden ja kokemusten käsittelyä ennen ja jälkeen syntymän. Isät odottavat omakohtaista valmentautumista isyyteen.*

Espoon Perhekeskusprojektissa miesten tarpeisiin vastattiin miesten itsensä suunnittelemalla ja toteuttamalla ohjelmalla. Miesohjaaja nähtiin tärkeänä, sillä oletuksena oli, että mies pystyisi ymmärtämään isien ajatuksia ja voisi olla tukena isyyteen kasvussa luontevammin kuin nainen. (Pietilä - Hella & Viinikka, 2006). Hyvinkäällä, niin kuin varmaan muuallakin Suomessa, pulmana on miestyöntekijöiden vähäisyys. Toisaalta seurakunnissa ja esim. lastensuojelujärjestöissä toimii suhteellisen paljon miestyöntekijöitä, joilla on koulutusta ja kokemusta ryhmän ohjaamisesta. Voisiko heitä kutsua kumppaneiksi laajennetun perhevalmennuksen hyvinkääläiseen malliin?

Parisuhteen tukemista toivottiin haastatteluissa kovasti. Toiveet illasta, joissa saisi ”olla treffeillä oman miehen kanssa”, olivat melko kohtuullisia ja helposti toteutettavissa. Ne voisivat olla Pikku Veturin itsensä organisoimia, mutta yhtälailla saattaisi riittää kiinteä yhteistyö tahon kanssa, jolla on jo tarjontarepertoaarissaan esim. parisuhdeiltoja tai -leirejä.

Toisaalta laajennetun perhevalmennuksen ideologiaan kuuluu, että vanhempia tuetaan yhdessä jo raskausaikana. Vanhemmuuden tuen tarpeen yhteiskunnallisina taustatekijöinä mainitaan mm. lisääntyneet avioerot ja sen seurauksena yhä useamman lapsen riittämättömät suhteet toiseen vanhempaan, yleensä isään. Lisäksi sukupolvien väliset heikot suhteet, perheiden runsas muuttoliike ja sukupuoliroolien muutokset tuovat paineita parisuhteeseen ja

vaikuttavat lasten elinoloihin. Ihmisiltä puuttuvat nykyaikana myös yhteiset luontevat kohtaamiset ja niihin tarvittavat sisätilat. Kun luodaan pitkäkestoisia suhteita ja sosiaalisia verkostoja, tarvitaan sekä konkreettista toimintaa että kohtaamiselle sopivia paikkoja. (Paavola, 2004; 8-9). Perhekeskustoiminnan ”sateenvarjon alla” järjestetty vanhempainvalmennus toisi sekä isiä että pariskuntia luontevasti perhekeskustoiminnan piiriin, eikä toimintaideologia hukkuisi äitikeskeisyyteen, jota äidit itsekin tutkimuksessani kritisoivat.

9.2 Perhekeskusken eksklusiivit palvelut

Tutkimuksessa ilmeni, että Hyvinkäällä on jotain, mistä se voi olla todella ylpeä. Yökylä - hankkeen aikana kehitetty kotiunikoulumalli, tilapäishoito kriisiperheille tai uupumuksen ennaltaehkäisyyn sekä nyttemmin jo loppunut neuvolan perhetyö olivat tämän tutkimuksen mukaan palveluita, joita asiakkaat erityisesti arvostivat. Tietoisuus siitä, että palvelut ovat *kaupungin vapaaehtoisesti järjestämiä*, lisäsi selvästi niiden arvoa asiakkaiden silmissä.

Asiakkaat eivät olleet kuitenkaan kovin tietoisia, että em. palvelut löytyivät juuri perhekeskuksen palvelupaletin takaa. Tiedottamisessa olisi siis parantamisen varaa. Lienee ilmeistä, että unikoulun tai tilapäishoidon työntekijän tavoittaminen kasvokkain perhekeskuksessa madaltaa kynnystä ottaa oma avun tarve esille.

Helsingin Kontulassa toteutettiin vuosina 2005 - 2007 vauvaperhehanke, jonka tavoitteena oli tiivistää ja kehittää alueen moniammatillista yhteistyötä vauvaperheiden erilaisten tarpeiden mukaisesti. Tavoitteena oli, että hankkeen loppuessa alueella vauvaperheiden kanssa toimivilla olisi käytössään moniammatillinen toimintamalli, johon kuuluu apuvälineitä vauvaperheiden tarvitseman tuen tunnistamiseksi ja määrittämiseksi sekä sopivien yhteistyötahojen ja tukimuotojen löytämiseksi. Tavoitteen mukaisesti alueella asuvat perheet saisivat tuekseen uudessa elämäntilanteessaan moniammatillisia, perhekeskeisiä työmuotoja, joiden avulla turvattaisiin vauvojen myönteinen kehitys ja annettaisiin vanhemmille työkaluja vanhemmuutensa ja parisuhteensa rakentamiseen. Hankkeen vaikutuksina mainitaan mm. moniammatillisen työparityöskentelyn vahvistuminen ja vauvatietoisuuden lisääntyminen. (Laaninen & Liukka, 2008). Tämän tyyppinen toimintamalli on jo sisäänrakennettu Hyvinkään malliin, mutta toimii turhan matalalla profiililla. Vauvatyön organisoimista kaivataan siis sekä asiakkaiden että yhteistyökumppaneiden näkökulmasta.

9.3 Pikku-Veturi ohjausryhmän näkökulmasta

Tämän tutkimuksen perusteella Pikku Veturin ohjausryhmä on pääosin tyytyväinen käynnistettyyn perhekeskustoimintaan. Tutkimuksen keskeinen vaikutus on ohjausryhmän saama tieto asiakkaiden toiveista ja palautteista. Perhekeskusta käynnistettiin kiireessä, ja tämä näkyy edelleen niin toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa kuin sitä taustalta ohjaavissa arvoissa ja periaatteissa.

Ohjausryhmän työssä näkyy, että se on ryhmänä uusi, eikä sen toiminnalle ole asetettu kovin tarkkoja tavoitteita. Ohjausryhmä on koottu moniammatillisesti, ja tarkoituksena on, että ryhmään voivat osallistua joustavasti asiantuntijana tarpeelliset henkilöt. Isoherranen (2005) on kuvannut moniammatillisten tiimien kehityskaarta samantapaisiksi kuin ryhmän eri kehitysprosessissa. Ryhmän kehitysprosessina nähdään jako muotoutumis-, kuohumis-, normittamis - sekä toimintavaiheeseen. Jotta ryhmä voisi toimia tavoitteensa eteen, sen tulisi selviytyä alun jännittävästä orientoitumisvaiheesta, selkiintyä tunteenomaisesta reagoinnista tehtävään synnyttämään vastarintaan, sekä muodostaa normeja, joita tarvitaan tehtävän hyvään suorittamiseen. Suorittamisvaiheessa on opittu ratkomaan sisäisiä ongelmia yhdessä, ja normisto sekä keskinäiset ihmissuhteet tukevat tehtävän suorittamista. (Isoherranen 2005, 51 -53). Tutkimuksen vaikutuksena ohjausryhmä on lähestynyt Pikku Veturin kehittämistyötä asiakasorientaation kautta, ja omaan tieteenalaan ja asiantuntijuuteen liittynyt näkemys on tuotettu ryhmän hyväksi. Kehittämistyön jatkon uhkana voi olla, että vierailuun perustuva asiantuntijuus ei sitouta ryhmään, eikä ryhmä pysty asettamaan työlleen riittävän konkreettisia tavoitteita. Yhteisen tavoitteen luomisen esteenä voi olla yhteisen kielen ja käsitteistön puute. Moniammatillisissa ryhmissä on väistämättä myös erilaisia arvostuksia, uskomuksia ja perspektiivejä. Omasta koulutuksesta nouseva kieli, ja ajattelutapa ja arvomaailma näkyvät yhteisessä työssä. Siksi on tärkeitä sopia, miten päätökset yhteisistä tavoitteista tehdään. (Isoherranen 2005).

Konkretiatasolla ohjausryhmä mietti tutkimustilanteessa erityisesti erilaisia toimintamuotoja, perhekeskuksen rakenteellista kehittämistä osana kaupungin lapsiperhepalveluja ja toimintatapoja eettiseltä pohjalta. Ohjausryhmä kykeni tuoreenakin työryhmänä ottamaan kantaa kysymyksiin, jotka ovat keskeisiä haasteita toiminnan edelleen kehittymiselle. Toisaalta ryhmän haastattelutilanteessa näkyi, että paneutuminen perhekeskuksen suunnitteluvaiheeseen on ollut pientä. Vertailupohjana vaikkapa naapurikunta Tuusula, jossa suunnittelu - ja ohjausryhmä perustettiin jo puolitoista vuotta ennen perhekeskuksen toiminnan aloittamista (Tuusulan perhekeskushanke 2007 - 2009; malleista käytännöiksi). Kumppaneiden välinen luottamus ja sitoutuminen ovat tärkeitä tekijöitä yhteistyön luomisessa. Kumppanuusyhteistyössä ei ole oikotietä onneen, vaan kyseessä on ennen kaikkea henkinen, aikaa vievä prosessi. Aikaa on varattava esim. seuraavien asioiden pohtimiseen:

- Mikä on yhteinen visiomme siitä, minkä hyväksi työskentelemme?
- Miten muodostamme toimivan verkostokulttuurin, mitkä ovat kumppanuus - ja verkostorakenteemme?
- Kuinka eri tahojen osaaminen ja henkinen pääoma otetaan käyttöön yhteiseksi hyväksi; kuinka yhteistä toimintaa ja toisilta oppimista kehitetään?
- Mikä on kumppanuusyhteistyön hyötyidea, miten saadaan hyödynnettyä toivottu synergiaetu?
- Miten rakennetaan verkostolle toimiva hallintajärjestelmä, jotta yhteistyöllä olisi myös tulevaisuutta? (Pietilä - Hella & Viinikka 2006)

Pikku Veturin ohjausryhmä olisi varattava aikaa näiden asioiden pohtimiseen, mutta samalla taustalla vaikuttaa päättäjätason vaade pikaisista tuloksista ja näytöistä toiminnan tarpeellisuudessa. Ohjausryhmän olisi tarpeellista kokoontua riittävän tiiviisti, vähintään kerran kuukaudessa. Ohjausryhmän kokoonpano olisi syytä pitää melko kiinteänä, jotta ryhmä pystyisi työskentelemään optimaalisesti. Edustus on syytä pitää monipuolisena; tarvitaan sekä kenttätöön näkemystä että päätöksentekomahdollisuuksia. Asiantuntijanäkökulmaa kutsuperiaatteella voidaan toteuttaa esim. mallin avulla, jossa ohjausryhmä kutsuu kokouksiin eri hallinnonalojen edustajia.

9.4 Perhekeskus kunnan monitoimijaisena lapsiperheiden palveluverkostonä Hyvinkäällä

Tämän tutkimuksen perusteella voidaan päätellä, että perhekeskus Hyvinkäällä on tervetullut lisä lapsiperhepalvelujen kirjoon. Sekä työntekijät, lähiesimiehet että asiakkaat arvostavat perhekeskusrakennetta, jolla palvelut tuodaan ”keskelle kylää”, monitoimijaisesti ja asiakaslähtöisesti.

Jotta perhekeskus voisi kehittyä edelleen toimitilasta rakenteelliseksi perheen palvelut kokoavaksi perheiden, kunnan ja yhteistyökumppaneiden foorumiksi, tarvitaan käytännöllisiä tekoja ja perhekeskustoiminnan edelleen kehittämistä.

Hyvinkäällä ei päädytty palvelujen järjestämiseen elinkaarimallin pohjalta. Perheiden palvelujen yhdistäminen perhekeskusmallin mukaan tukisi kuitenkin kaupungissa pitkään vireillä ollutta tarvetta yhdistää lasten ja nuorten palveluja sektorijakoisista asiakaslähtöisempiin malleihin. KASTE- ohjelman tavoitteiden mukaan terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen edellyttää hyvää johtamista, toimivia yhteistyörakenteita ja riittävät voimavarat. Terveyden edistäminen tarvitsee selkeän rakenteen kunnissa. Se

tarvitsee myös yhteistyörakenteita. On osoitettava selkeästi, kenellä on vastuu siitä, että terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen otetaan huomioon kunnan kaikessa toiminnassa. (Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma KASTE 2008 - 2011)

9.5 Kumppanuustoiminta ja sektorien välinen yhteistyö

Hyvinkäällä on Yökylä - hankkeen aikana syntynyt eri hallinnonalojen yhteistyömalli, jota kannattaa hyödyntää kehitettäessä edelleen lapsiperhepalveluja. Perhepalvelujen alueelle olisi hyvä palkata toimintoja organisoiva koordinaattori, joka voisi toimia perhekeskustoiminnan kehittäjänä ja vastata esim. ohjausryhmän kokoontumisista. Koordinaattori voisi toimia myös ylikunnallisen yhteistyön vastuuhenkilönä.

Kumppaneiden etsintää tulisi edelleen laajentaa koskemaan seurakunnan lisäksi Hyvinkäällä toimivia perheiden kanssa toimivia järjestöjä. Yhteistyötä kannattaisi avata uudelleen esim. Mannerheimin lastensuojeluliiton, Väestöliiton tai muiden järjestöjen kanssa. Perhekeskus muodostuu luonnolliseksi moniammatillisuuden kohtaamispaikaksi myös kehittämällä oppilaitosyhteistyötä. Nyt tämä puuttuu Pikku Veturin rakenteista kokonaan.

Palvelujen kehittäminen tulisi kirjata osaksi Lapsiperhepoliittista suunnitelmaa ja ennaltaehkäisevää lastensuojelun suunnitelmaa. PERHE - hankkeen loppuraportin mukaan kunnat ovat kehitteessään lapsiperhepalveluita pyrkineet entistä enemmän painottamaan korjaavan työn sijaan ehkäisevää työtä ja ehkäisevän toiminnan rakenteita. Yökylä - hankkeen aikana Hyvinkäälle luotua neuvolan perhetyön mallia ei kyetty hankkeen päättyessä vakinaistamaan. Perhekeskusta kehitettäessä on kuitenkin tärkeää miettiä, kuka vastaa ennaltaehkäisevästä perhetyöstä jatkossa. Ohjausryhmän haastattelussa esiin noussut idea perhekeskusten työntekijöiden jalkautumisesta on mielenkiintoinen, ja unikoulusta saatu malli kotikäynnin kannattelevuudesta jatkotutkimisen arvoinen.

Tällä hetkellä Pikku Veturi on resursoitu kokonaan varhaiskasvatuksen varoilla. Jatkossa on hyvä miettiä, voiko perhekeskus olla kustannustehokkaampi omana yksikkönään, jolloin ”talkoisiin” osallistuvat kaikki. Vaarana on myös talouden kiristyessä, että säästöjä aletaan etsiä ns. vapaaehtoisista palveluista. Perhekeskustoiminta sopii toki ideologisesti paremmin ennaltaehkäisevien kuin korjaavien palvelujen alle.

9.6 Tutkimuksen luotettavuuden arviointia

Tutkimuksen metodiksi valittiin osallistava ja kommunikatiivinen toimintatutkimus, jotka soveltuivat hyvin tähän toimintatutkimukseen. Perhekeskustoiminnan kehittämisen

perusedellytys on muutos, joka syntyy yhteistyöstä eri sektorien yhteisessä toiminnassa asiakaslähtöisesti aiemman organisaatiolähtöisen toiminnan mukaan. Tässä tutkimuksessa keskeisenä tutkimustehtävänä oli Perhekeskus Pikku Veturin toiminnan kehittäminen asiakailta saadun palautteen perusteella. Osallistavassa toimintatutkimuksessa on keskeistä vapautuminen perinteisiin liittyvistä pakottavista ja itsestään selvinä pidetyistä ajatus- ja toimintamalleista sekä ideologioista. Kommunikatiivisessa toimintatutkimuksessa on keskeistä osallistujien keskustelu toistensa kanssa. (Carr & Kemmis, 1986). Tässä tutkimuksessa osallisuus ja kommunikointi toteutuivat kahdessa interventiossa, jossa asiakkaat ja perhekeskustoimintaa kehittävät asiantuntijat keskustelivat BIKVA-mallin mukaisesti toiminnan kehittämisestä (Krogstrop 2004).

Tutkimuksen uutta luovana osana on perhekeskukselle laadittu kehittämissuunnitelma. Asiakkaiden osallisuutta tuki haastattelumenetelmäksi valittu BIKVA- menetelmä, joka soveltui hyvin tähän tutkimukseen. Asiakkaiden esiin nostamat kehittämiskohteet vahvistavat osallisuutta ja sopivat hyvin kommunikatiivisen ja osallistavan toimintatutkimuksen ideologiaan.

Toimintatutkimuksen tulosta olisi parantanut, jos kehittämistoimintaa olisi jatkettu pidemmän aikaa. Nyt kehittämistoiminnan ensimmäinen spiraali oli vasta muotoutumassa (vrt. Heikkinen 2001). Tulosten raportointi oli myös yllättävän työlästä. Tutkimus tuotti kahden asiakasryhmän ja ohjausryhmän haastattelujen avulla erittäin paljon kehittämismateriaalia. Sen rajaaminen osoittautui ennakoitua vaikeammaksi.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointi liittyy tutkijaan, aineiston laatuun, aineiston analyysiin ja tulosten esittämiseen. (Patton 1990) Toimintatutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa on edellisten lisäksi kiinnitettävä huomio tutkimusongelmien määrittelyyn ja tutkimusprosessin etenemiseen. (Heikkinen 2001). Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa validiteettia ja reliabiliteettia ei tarkastella tilastomatematisesta näkökulmasta, vaan sisäistä validiteettia kutsutaan uskottavuudeksi (Credibility). Tällä kuvataan tutkijan kykyä tavoittaa ilmiön todellisuus eli sitä miten hyvin tutkijan tutkimusprosessin aikana tehdyt havainnot vastaavat tutkittavaa todellisuutta. (Carr & Kemmis, 1986) Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä löytämään ehdottomia totuuksia, vaan ymmärtämään tutkimusaiheen kannalta merkityksellisiä symboleja ja niiden merkityksiä tutkimuskohteelle. (Kuula 1999) Tutkijan tausta, kokemus ja koulutus vaikuttavat tutkimuksen muotoutumiseen. Tässä tutkimuksessa tutkija oli osa yhteisöä kahta kautta; tutkijana toimintatutkimuksessa, mutta myös aiemmin toimiessaan perhekeskushanketta edeltäneessä lapsiperhepalveluja tuottaneessa kehittämishankkeessa koordinaattorina. Tutkijana esiymmärrys syntyi perhekeskustoimintaa ympäröivästä viitekehystä, mutta myös paikallisten olosuhteiden ja palvelujen tuntemuksesta. Veijola (2004) toteaa, että

olemme aina omien merkitysperspektiiviemme vankeja. Omien ajatusten alistaminen rationaaliseen ja reflektiiviseen keskusteluun on keino, jolla voidaan pyrkiä saavuttamaan tulkintaan mahdollisimman suuri luotettavuus. Olen koko tutkimusprosessin ajan pyrkinyt tunnistamaan kokemuksen ja esiymmärryksen tuoman merkityksen tutkimukselle, mutta olemaan toisaalta avoin vastaantuleville asioille. Kohdeyhteisön tuttuus ei mielestäni vaikuta tutkimuksen luotettavuutta heikentävästi, pikemminkin päinvastoin. Tuttuus synnytti luottamusta, joka edesauttoi kohdeyhteisössä toimimista.

Tutkimuksen haasteiksi nousivat asiakkaiden ryhmähaastattelun osallistujat. Sovituista haastateltavista usea jäi saapumatta, ja haastatteluihin pyydettiin ihmisiä perhekeskuksessa läsnä olevista asiakkaista. Tämä saattoi vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen kahta kautta: yhtäältä luotettavuutta lisäävästi, jos oletetaan, että etukäteen ilmoittautuneet olisivat suhtautuneet lähtökohtaisen myönteisesti perhekeskuksen palveluihin ja toisaalta heikentävästi, jos osallistujat kokivat ”auttavansa pulassa olevaa tutkijaa”. Mielestäni haastatteluista saatu data oli kuitenkin monipuolista, ja haastatteluaineistot kuvaavat tutkittavaa ilmiötä. Tämä lisää tutkimuksen luotettavuutta. (Kuula 1999). Laadullisessa tutkimuksessa tutkimustulosten siirrettävyys kuvaa tulosten sovellettavuuden kriteeriä. Toisaalta toimintatutkimuksen tulokset eivät koskaan ole sellaisenaan toistettavissa. Tämän toimintatutkimuksen tuloksia voidaan kuitenkin hyödyntää kehitettäessä perhekeskustoimintaa laajemminkin.

9.7 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimusprosessin aikana tehtävät, toisinaan sivuseikoilta vaikuttavat ratkaisut ovat merkittäviä tutkimuksen eettisyyden näkökulmasta katsottuna. Tieteen eettiset kysymykset viittaavat juuri niihin valintoihin, joita tutkija joutuu tekemään. (Pietarinen & Launis, 2002, 46). Tutkimuksen ensimmäinen eettinen ratkaisu liittyy tutkimusaiheen valintaan; aiheutuuko aiheen valinnasta tutkimuskohteelle haittaa, vai ovatko hyödyt ennakoitavissa suuremmiksi? Tutkimuseettiset kysymykset voidaan jakaa kahteen luokkaan. Ensimmäiseen luokkaan kuuluvat tutkimuksen tiedonhankintaan ja tutkittavien suojaan liittyvät kysymykset. Toiseen luokkaan taas kuuluvat kysymykset tutkijan sovelluksista suhteessa tutkimustuloksiin. (Mäkelä 1987, 195)

Ihmisiin kohdistuvien tutkimusten tekeminen edellyttää tutkijalta hyvän tutkimuskäytännön noudattamista, jolloin ensisijaista on tutkittavan ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden

kunnioittaminen. (Pelkonen & Louhiala 2002, 129.) Jos tutkija käyttää hyvin standardoituja tiedonkeruumenetelmiä, ovat tutkimusasetelman mahdolliset eettiset ongelmakohdat ennakoitavissa ja jopa etukäteen ratkaistavissa. Jos kyseessä taas on vapaamuotoisempi tiedonkeruutapa, on myös tutkijan ja tutkittavan suhde epämuodollisempi. Tällöin tutkijalle itselleen jää suurempi moraalinen vastuu tutkimusten eettisten kysymysten ratkaisemisessa. Tutkijan vastuulla ovat siis seuraukset, joita tutkimus saattaa tutkittavalle aiheuttaa. (Mäkelä 1987, 195) Tässä tutkimuksessa tiedonkeruutapana käytetty BIKVA-menetelmä on eettisesti kestävä sen vuoksi, että tutkittavalla on mahdollisuus nostaa esiin häntä itseään koskettavia asioita, eivätkä tutkimuskysymykset sinällään loukkaa tutkittavan itsemääräämisoikeutta. Tutkimustraditiona BIKVA sopii siis hyvin laadulliseen, ihmisiä koskettavaan tutkimukseen. Toisaalta haastattelutilanteessa tuli hyvin esiin, että haastatteluun liittyvää vuorovaikutusta ei voi ohittaa, vaikka valmiita haastattelukysymyksiä ei olekaan. Tutkija on läsnä omine arvoineen ja asenteineen, ja tuottaa niitä tietyssä määrin vuorovaikutuksessa tutkijan kanssa. Vehviläinen-Julkunen (1996, 28) korostaakin, että tutkimuksessa, jossa edellytetään intensiivistä dialogia tutkijan ja tutkittavan välillä, on tutkijan eettinen herkkyyden erityisen merkityksellistä. Tässä tutkimuksessa tutkittavien suoja on ollut erittäin merkittävää pohtia, sillä tutkimusasetelma oli haasteellinen; informantit olivat kaikki perhekeskusta käyttäviä äitejä, jotka henkilökunta tunsi nimeltä. Lisäksi osa äideistä tuli mukaan tutkimukseen pyydettyinä. Haastateltavat eivät kuitenkaan kysyttäessä kokeneet tätä ongelmana, vaan näkivät roolinsa perhekeskusta kehittävinä kumppaneina, mikä oli tutkimusasetelman tarkoituksenakin.

Ohjausryhmän haastattelussa tutkittavien suoja toteutui pyytämällä kaikilta läsnäolijoilta suostumus haastatteluun. Lisäksi tutkija kertoi tarkasti tutkimuksen etenemisestä tähän saakka, sekä valituista teemoista haastatteluun. Tätä vaihetta oli jo edeltänyt ensimmäinen analyysivaihe perhekeskusta käyttävien asiakkaiden haastattelusta. Analyysivaihetta pidetään tutkimuksen keskeisimpänä ja vaikeimpana kohtana, ja varsinkin laadullisen tutkimusaineiston analysointiin liittyy usein ongelmakohtia. Sisällönanalyysin riskinä on, että haastateltavien vastauksista, tarkemmin sanoen litteroidusta tekstistä, voidaan poimia valikoidusti asioita, jotka kuvaavat pikemminkin tutkijan käsityksiä ja ennakkoluuloja kuin haastateltavien esittämiä ajatuksia. Tutkimuksen ”linjaa” tukevia lausumia voidaan poimia ja sille vastakkaisia näkemyksiä jättää esittämättä tai vähätellä. (Eskola & Suoranta 1998, 220 - 214). Tässä tutkimuksessa tutkija oli aiemmin kiinteästi kehittämässä perhekeskustoimintaa osana työryhmää, jota nyt tutkijan roolissa kehitti. Tutkijana saatua esiymmärrystä auttoi kuitenkin tauko, jona aikana tutkija oli poissa näistä työtehtävistä ja tutustui monipuolisesti muualla kehitettyihin perhekeskusmalleihin. Yllätys, jonka tutkimus tuotti, oli asiakkaiden vähäinen kiinnostus viranomaisilta tulevaa ammatillista tukea kohtaan. Kuitenkin olen tutkijana

pyrkinyt rehellisyyteen läpi tutkimuksen, ja olen avoimesti raportoinut myös oman esiyttämykseni kanssa ristiriidassa olevat näkemykset.

Tässä tutkimuksessa käytettyjä nauhoja, niistä litteroituja muistiinpanoja sekä kaikkea aineistoa, jossa tutkittavien suoja on tarpeen, on tutkimuksen ajan säilytetty ulkopuolisten ulottumattomissa. Tutkimuksen valmistuttua ne tuhoetaan. Aineistossa ei ole missään vaiheessa mainittu haastateltavien nimiä. Tutkimusraportissa esiintyviä tutkittavien omia lainauksia olen muokannut kieliasultaan sellaisiksi, ettei niistä paljastu lausujan henkilöys tai ammattiasema.

9.8 Jatkotutkimusaiheet

Perhekeskus syntyy aikaan ja paikkaan, ja on tietyssä mielessä luojiansa näköinen. Perhekeskuksen konseptiin kuuluu saumattomasti sen merkitys koko ajan asiakkaidensa palvelutarpeita kysyvänä tilana ja ilmapiirinä. Onnistuessaan perhekeskus voi ajattelun tasolla merkitä tilaa, jossa on tahto kehittää ja luoda uutta yhdessä asiakkaiden ja eri sektorien toimijoiden kanssa.

Tässä opinnäytetyössä on Perhekeskus Pikku-Veturia tutkittu pienen hetken, keväällä 2009. Niin toimintatutkimuksen konseptiin, kuin perhekeskuksen periaatteeseenkin kuuluu, että olen tutkimuksellani tavoittanut sen hetkisen kehityksen kaaren, ja onnistunut tuomaan ainakin asiakkaiden näkemyksiä jatkokehittämisen tueksi. Perhekeskusta konseptina ei vain voi, vaan pitää kehittää. Muutoin sitä uhkaa kuivettuminen osaksi näennäistä muutosta, jossa vaihtuu termistö, tilat ja kenties esimies, mutta toiminnan kulttuuri on entistä pysähtyneempää, ja matkaa kohti lukkiutuneita ammatillisia ja sektorilähtöisiä asiakkaan kohtaamisia. BIKVA- menetelmällä toteutettu asiakkaiden haastattelu sopii hyvin perhekeskuksen asiakaskyselyksi, ja on kohtuullisen helppo toteuttaa ja analysoida. Pikku-Veturi hyötyy varmasti, kun asiakkaat pääsevät ääneen, ja henkilökunnalta ja palveluja suunnittelevilta ei unohdu toiminnan tarkoitus. Kehittämishanke, jossa vahvistetaan edelleen kaikkien toiminnassa mukana olevien, tässä siis neuvolan, päivähoidon ja sosiaalihuollon sekä yhteistyökumppaneiden, roolia toiminnassa, olisi tervetullut vahvistus Pikku-Veturin rakenteita ajatellen. Myös perhepalvelujen johtamista osana yhteistä palvelupalettia olisi hyvä tutkia. Millaista johtajuutta nyt kaivataan? Perhevalmennuskonseptin muokkaaminen osaksi perhekeskustoimintaa olisi tarpeen, jos perheen tukemista aiotaan edelleen vahvistaa perhekeskustoiminnan keinoin. Päätäjien ääni jäi melko näkymättömiin tässä työssä; myös sen kuuleminen olisi kiinnostavaa. Toisaalta arkityössä perheen tukemista toteuttavana olisi mielenkiintoista tuntea perusteita, joilla poliittisia päätöksiä tehdään. Tutkimus tai

kehittämishanke, joka lähentää poliittisia päätöksentekijöitä ja arkityötään tekeviä, näkyy varmasti asiakkaidenkin palveluissa.

Pikku-Veturin tulevaisuus riippuu varmasti siitä, miten sen koetaan vastaavan asiakkaiden jatkuvasti muuttuviin palvelutarpeisiin. Näin laskusuhdanteen aikana tulee helposti kiusaus keskittää palveluja lakisääteisiin ja karsia vapaaehtoisista. Tässä tutkimuksessa haastatellut asiakkaat arvostivat erityisesti varhaisen tuen asteella olevia palveluja; unikouluohjausta, tilapäishoitoa ja neuvolan perhetyötä. Perusteellisen tarvearvioinnin ja vaikuttavuustutkimuksen tarve suhteessa varhaisen tuen palveluihin on varmasti tarpeen, etteivät edellisen laman aikaiset virheet toistuisi. Vaikka perhekeskus toimii paikallisesti, sen kehittämisestä on jo paljon tietoa ja kokemuksia. Varhaisen tuen kehittämisen esteeksi ei toivon mukaan muodostu lyhytnäköinen säästäväisyys. Kymmenien hankkeiden ja jatkuvien muutosten tuulien seuraaminen onnistuu harvalta normaalin päivätyön ohessa. Panostaminen perusteelliseen koordinaatioprosessiin toisi varmasti merkittävää hyötyä sekä palvelujen vaikuttavuudessa että kustannustehokkuutena.

LÄHTEET

Alasuutari, Maarit. 2007. Kumppanuus ja asiantuntijuus varhaiskasvatuksessa. *Psykologia* 6/2007. Suomen psykologinen seura. Vammalan kirjapaino oy.

Anttila, M & Rousu, S. (toim.)2004. Haravalla kootut. Kerava: Suomen kuntaliitto ja Lastensuojelun keskusliitto.

Arponen, A. , Kihlman, E. , Välimäki, S. 2004. Matkalla moniammatillisuudesta moniasiantuntijuuteen. Teoksessa Anttila, M & Rousu, S. (toim.)2004. Haravalla kootut. Kerava: Suomen kuntaliitto ja Lastensuojelun keskusliitto.

Arnkil, T. E. ; Eriksson, E. & Arnkil, R. 2000. Palveluiden dialoginen kehittäminen kunnissa: sektorikeskeisyydestä ja projektien kaaoksesta joustavaan verkostointiin. Raportteja 253. Helsinki: Stakes.

Bardy, M. ; Salmi, M. & Heino, T. 2001. Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000 - luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Stakes, raportteja 263. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi.

Bahtin, M. 1991. Dostojevskin politiikan ongelmia. Orient express. Helsinki

Broden, M. 2008. Raskausajan mahdollisuudet: kun suhteet syntyvät ja kehittyvät. Therapie - säätiö.

Carr, W. & Kemmis, S. 1986. *Becoming critical: Education, knowledge and action research*. London: Falmer.

Cunningham, J. B. 1993. *Action research and organizational development*. Westport: London.

Forsberg, H. 2003. Kriittistä näkökulmaa jäljittämässä. Teoksessa Forsberg, H. & Nätkin, R. *Perhe murroksessa: kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki. Gaudeamus kirja.

Eriksson, E & Arnkil, T.E. 2005. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Stakes/oppaita 60. Helsinki.

Eronen, A.; Londen, P.; Perälähti, R.; Siltaniemi, A. & Särkelä R. 2005. *Sosiaalibarometri 2005: Hyvinvointipalvelujen tuottajien ajankohtainen tilanne ja näkemys kansalaisten hyvinvoinnista*. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto. Helsinki

Eskola, J & Suoranta J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere. Vastapaino.

Eteläpelto & Tynjälä. 1999. Oppiminen ja asiantuntijuus. Työelämän ja koulutuksen näkökulmia. Helsinki. WSOY.

Forsen, K. 2006. Lapsiperheiden hyvinvoinnin muutossuunnat 2000 - luvun Suomessa. Teoksessa Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Oulu

Freeman, M ; Miller, C & Ross, N. 2000. The impact of individual philosophies of teamwork on multiprofessional practice and the implications for education. Journal of Interprofessional care 14 (3) www.chd.ubc.ca/files/file/ihhs/IHHS%20400%20course%20outline%20Jan%202009... Viitattu 17.4.2008

Friedmann, M-L. 1989. The concept of family nursing. Journal of advanced nursing. 14. www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/2715522. Viitattu 8.5.2008.

Heimo, E. & Oksanen P. 2004. Verkostoista kumppanuuteen. Teoksessa Anttila, M & Rousu, S. (toim.). Haravalla kootut. Kerava: Suomen kuntaliitto ja Lastensuojelun keskusliitto.

Heikkinen, H.L.T. 2006. Toiminnasta tietoon: toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki. Kansanvalistusseura Vantaa. Dark

Heikkinen, H.L.T. & Jyrkämä, J. (1999) Mitä on toimintatutkimus? Teoksessa Heikkinen, H L.T. & Huttunen, R. & Moilanen, P. (toim.) Siinä tutkija missä tekijä - toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Jyväskylä: Atena Kustannus-

Heino, T.; Berg, K., Hurtig, J. 2000. Perhetyön ilo ja hämmennys: lastensuojelun ja perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyyksiä. Stakes: aiheita 14/2000. Helsinki.

Hirsjärvi, S & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Helsinki University Press.

Isoherranen, K. 2005. Moniammatillinen yhteistyö. Vantaa. WSOY.

Isaacs, W. 2001. The art of thinking together. Broadway business. London; England.

Jallinoja, R. 2006. Perheen vastaisuus. Familistista käännettä jäljittämässä. Tampere. Yliopistokustannus.

Julkunen, R. 2006. Perhe, hoiva, työ ja valtio - oma ja yhteinen, yksityinen ja julkinen hoivavastuu. Teoksessa Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Oulu.

Järventie, I. & Sauli, H. (toim.). Eriarvoinen lapsuus. WSOY. Porvoo.

Kaikko, Kirsi. 2004. Lastensuojelun avoperhetyön kuntoutumista tukevat elementit. Kuopion yliopisto. Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos. Lisensiaattityö.

Kaskela, M & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Opas varhaiskasvatukseen kehittämiseen. Helsinki. Stakes

Kekkonen, M. 2004. Vanhemmuutta etsimässä ja tukemassa. Lapsiperheiden peruspalvelujen kehittäminen. Helsinki. Stakes

Lammi- Taskula, J. & Varsa, H. 2001. Vanhemmuuden aika. Vanhemmuuden tukemisen käytännöt ja haasteet osana neuvoloiden ja päiväkotien työtä. Helsinki. Stakes, aiheita 7/2001.

Munnukka, T & Kiikkala, I. 2001. Virtuaalihiliekkaatikko. Äitien kokemuksia Internetin postituslistoista arjen apuna. Yhteiskuntapolitiikka 66. 2001:6.

Mäkelä, K. 1987. Yhteiskuntatieteellisen tiedonhankinnan eettiset säännöt ja tietosuoja. Teoksessa Mäkelä, K. (toim). Tieteen vapaus ja tutkimusetiikka. Helsinki. Tammi.

Niemelä, P. 2003. Äitiyden tunteen syntyminen. Teoksessa Niemelä, P., Siltala, P. , Tamminen, T. (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Juva WS Bookwell.

Niemi, H (toim). 1997. Soiko äidin ja isän sydämessä Baby blues. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu nro 15. Vammalan kirjapaino.

Paavilainen, P & Peuhkurinen, S. 2007. Vanhempien kokemuksia varhaisen vuorovaikutuksen tukemisesta Torpparinmäen perhetalossa. Opinnäytetyö. Stadia ammattikorkeakoulu. Helsinki

Pakarinen, E. 2004. Avoimen foorumin kasvatuskumppanuus. Vanhempien kokemukset Perhekeskus Pihapiirin toiminnasta vanhemmuuden kasvun ja perhekasvatuksen tukemisessa. Kasvatustieteen pro gradu - tutkielma. Turun yliopisto.

Pelkonen, R. & Louhiala, P. 2002. Ihminen lääketieteellisen tutkimuksen kohteena. Teoksessa Karjalainen, S; Launis, V.; Pelkonen, R. ja Pietarinen, J. (toim). Tutkijan eettiset valinnat. Helsinki. Gaudeamus.

Perhe-hanke. Perhepalveluiden kumppanuusohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita. 4:2005. Helsinki. Yliopistopaino.

Pietilä - Hella, R. 2006. Perhekeskus: Kohtaamisen tila ja paikka. Teoksessa Helminen, J. (toim.). Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali - ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Juva. WSOY.

Pietilä-Hella, R & Viinikka, A. 2006. Kumppanuus kannattaa. Verkostot voimavarana uudessa perhevalmennuksessa. Raportti Espoon kaupungin ja Diakonia-ammattikorkeakoulun kumppanuushankkeesta. Helsinki. Suomen Kuntaliitto.

Paunonen, M. & Vehviläinen - Julkunen, K. 1999. Teoreettisia näkökulmia perheen terveyteen ja hoitotyöhön. Teoksessa Paunonen, M. & Vehviläinen - Julkunen, K. Perhe hoitotyössä. Teoria, tutkimus ja käytäntö. Porvoo. WSOY.

Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma. Lasten , nuorten ja perheiden politiikkaohjelma. Viitattu 4.7.2008.

<http://www.vn.fi/toiminta/politiikkaohjelmat/lapset/fi.jsp>

Rantalaiho, U-M. 2006. Kun ei tule kuulluksi - lapsiperheiden vanhempien kokemuksia arjesta ja avun tarpeista. Teoksessa Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Oulu.

Reijonen, M. (toim.). 2005 Voimaa perhetyöhön. Keuruu. PS-kustannus.

Robson, C. 2001. Käytännön arvioinnin perusteet: opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Tampere.

Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Vastapaino. Tampere.

Seikkula J & Arnkil, T. 2005. Dialoginen verkostotyö. Helsinki. Tammi.

Schulman, M. 2003. Keskosvauvan ja vanhempien vuorovaikutuksen hoito. Teoksessa Niemelä, P., Siltala, P., Tamminen, T. (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Juva WS Bookwell.

Silfverberg, P. 2007. Ideasta projektiksi. Projektityön käsikirja. Helsinki. Edita.

Snelman, M & Virna, T. 2005. Avoimen päiväkodin vertaisryhmätoiminta vanhemmuuden tukena. Opinnäytetyö. Diakonia - ammattikorkeakoulu. Helsinki

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2008 - 2011. Viitattu 14.3.2009. http://www.sta.fi/julkaisut/julkaisuja-sarja/nayta/_julkaisuja71063225#fi.

Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Vaajakoski. Gummerus kirjapaino.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Tammi.

Tuusulan perhekeskushanke 2007 - 2009. Projektisuunnitelma.

Törrönen, M. (toim.) 2001. Lapsuuden hyvinvointi. Yhteiskuntapoliittinen hyvinvointi. Pelastakaa Lapset ry.

Viitala, R.; Kekkonen, M & Paavola, A. 2008. Perhekeskustoiminnan kehittäminen. Perhe - hankkeen loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriö, selvityksiä 2008:12. Helsinki

Uusimäki, M. 2005. Perhetyö palvelujärjestelmässä. Teoksessa Reijonen, M. (toim.). 2005 Voimaa perhetyöhön. Keuruu. PS-kustannus.

Veijola, A. 2004. Matkalla moniammatilliseen perhetyöhön - lasten kuntoutuksen kehittäminen toimintatutkimuksen avulla. Väitöskirja. Oulun yliopisto.

Viirkorpi, P. 2004. Kumppanuusjohtamisen rakenteita ja käytäntöjä. Kerava: Suomen kuntaliitto ja Lastensuojelun keskusliitto.

Vuori, J. 2003. Äitiyden ainekset. Teoksessa Forsberg, H. & Nätkin, R. Perhe murroksessa: kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki. Gaudeamus kirja.

Vuori, J. & Nätkin, R. 2007. Perhetyön tieto ja kritiikki. Johdanto perhetyön muuttuvaan kenttään. Teoksessa Vuori, J. & Nätkin, R. Perhetyön tieto. Helsinki. Vastapaino.

Yökylä - hanke Hyvinkään kaupungissa 2003 - 2007. Loppuraportti.

0-16 -vuotiaiden palvelujen kehittäminen Hyvinkäällä. 2007. Työryhmän selvitysraportti.

PIKKU-VETURIN KEHITTÄMISSUUNNITELMA

1. YHTEISTYÖ JA KUMPPANUUS

Tavoite → Luodaan yhteistyö- ja palvelurakenteita, joilla vahvistetaan koko kaupungin toimijoita perhekeskustoiminnan tueksi.

Keinot →

- Kaupungin lapsipoliittinen suunnitelma, jossa huomioidaan perhekeskusmalli sekä toiminnallisesti että organisatorisesti
- Lastensuojelun suunnitelma, jossa huomioidaan ennaltaehkäisevän lastensuojelun mahdollisuudet ja myös lain tuoma velvoittavuus suhteessa kaikkiin perhekeskuksen piirissä toimiviin tahoihin.
- Kaikkien asiantuntijoiden ja toimijoiden osallisuuden vahvistaminen rakenteissa; ”ylhäältä alas”-mallin luominen.

2. PERHELÄHTÖISET TYÖKÄYTÄNNÖT

Tavoite → Luoda perhekeskuksesta paikka, jossa asiakaslähtöinen perheen tukeminen mielletään perustehtäväksi toimijatahosta riippumatta. Asiakkaan saamat palvelut määrittyvät suhteessa asiakkaan tarpeisiin, eli palvelun tarjoajaan .

Keinot →

- Jatkuva vuoropuhelu asiakkaiden ja toimijoiden välillä, joka mahdollistaa nopean toiminnan sisältöjen muokkaamisen asiakkaiden tarpeiden mukaan
- Ajankohtaisen perheen tukemista koskevan tutkimustiedon hyödyntäminen toiminnan suunnittelussa.
- Moniammatillisuuden tuoman lisäarvon hyödyntäminen, ”perhe keskiössä”-toimintamalli.
- Asiakaspalautteen kerääminen, analysointi ja tulkinta

3. TOIMINNAN SISÄLTÖ

Tavoite → Nyt jo toimivien, hyväksi havaittujen toimintasisältöjen rinnalle entistä monipuolisempaa, koko perhettä ja erilaisia perheitä tukevia toimintoja ja ryhmiä, joiden suunnittelussa ja toteutuksessa on hyödynnetty laajasti Hyvinkäällä lapsiperhetyötä tekevien tahojen asiantuntemusta ja resursseja.

Toiminta →

- Isätoiminta
- Parisuhdetyö
- Laajennettu perhevalmennus
- Ennalta ehkäisevä perhetyö
- Ryhmätoiminta suljetuille ryhmille
- Vertaisryhmätoiminta
-

4. KOULUTUS JA TOIMINNAN KEHITTÄMINEN

Tavoite → Kumppanuutta ja yhteistä toimintamallia lisäävä koulutus

Toiminta →

- Koulutukset, joihin osallistutaan moniammatillisesti
- Dialogista työtettä lisäävä koulutus
- Perheiden kohtaamiseen liittyvä koulutus
- Ohjausryhmän kokoonpano; vaihtuvat jäsenet

- Jatkuva toiminnan arviointi; toimintasuunnitelma ja -kertomus, laadunhallinnan suunnitelma sekä pidemmän ajan kehittämissuunnitelma
- Verkostoituminen muiden kuntien perhekeskustoiminnasta vastaavien kanssa sekä ohjausryhmä että työntekijätasolla

LIITE 1

Taustatietojen kyselylomake

Olen ____ -vuotias

Minulla on ____ lasta

Käytän ahkerasti avoimia perhepalveluja (2-3 krt/vko)

Käytän viikoittain avoimia perhepalveluja (väh. 1 krt/vko)

Käytän perhepalveluja satunnaisesti

Käyn muissa perhekerhoissa, missä?

Lapseni on Pikku-Veturin leikkitoiminnassa

Lapseni on muualla leikkitoiminnassa,

missä? _____

Lapseni ei tällä hetkellä osallistu leikkitoimintaan

Liite 2

SUOSTUMUS HAASTATTELUUN

Suostuin osallistumaan Mirva Haapasaaressa suorittamaan ryhmähaastatteluun, jonka tarkoituksena on tuottaa tietoa Perhekeskus Pikku-Veturin kehittämiseksi. Haastattelu tallennetaan nauhoittamalla. Haastattelusta muodostunut aineisto esitellään Pikku-Veturin ohjausryhmälle ja Hyvinkään perusturvan päivähoidon, terveydenhuollon ja sosiaalihuollon esimiehille. Haastatteluaineistosta ei ole poimittavissa yksityiskohtia, jotka voisivat johtaa yksittäisten osallistujien tunnistamiseen. Tutkija Mirva Haapasaari s toutuu käsittelemään aineistoa luottamuksellisesti, ja tuhoamaan aineiston sen analysoinnin jälkeen. Lopullinen tutkimusraportti on luettavissa Perhekeskus Pikku-Veturissa tutkimuksen valmistumisen jälkeen.

Hyvinkäällä _____ 2008

Nimen selvitys:

Liite 3

HYVINKÄÄN KAUPUNKI
Perusturvakeskus

PÄÄTÖS

sosiaali- ja terveysjohtaja

§ 58
13.3.2008

TUTKIMUSLUPA-ANOMUS/ Perhekeskus moniammatillisen yhteistyön näyttämönä - asiakkaiden parhaaksi

Opiskelija Mirva Haapasaaari pyytää tutkimuslupaa liitteessä olevalla hakemuksella opinnäytetyötään varten, jonka aiheena on "Perhekeskus moniammatillisen yhteistyön näyttämönä - asiakkaiden parhaaksi". Tutkimus on luonteoltaan laadullinen toimintatutkimus ja se toteutetaan Perhekeskus Pikku-Veturin toimintaympäristössä kevään 2008 aikana. Tiedonhankinta tapahtuu haastattelemalla asiakkaita BIKVA-menetelmää hyödyntäen ryhmähaastatteluinä. Asiakkaiden haastattelusta muodostetaan tutkimuksen seuraava taso, joka sisältää Pikku-Veturin ohjausryhmän ja perhekeskuksessa toimivien valittujen kiertäytöntekijöiden haastattelun. Viimeinen taso on tulosten esittely perhekeskuksessa toimivien palvelualueiden johtajille ja Pikku-Veturissa toteutettava kehittämissiltapäivä, jonka sisältö suunnitellaan haastattelussa saadun aineiston ja ohjausryhmän toiveiden perusteella. Haastatteluaineistoja käsitellään ehdottoman luottamuksollisesti eikä locullisesta työstä ole tunnistettavissa yksittäisiä osallistujia. Asiakkaita pyydetään erikseen henkilökohtainen suostumus ryhmähaastatteluun osallistumisesta.

Päätös Päätän, että Mirva Haapasaaarelle myönnetään anomuksen mukainen tutkimuslupa. Tutkimuksen ehtona on, ettei tutkimuksessa käytetä lapsiin, lasten vanhempiin tai työntekijöihin liittyviä henkilökohtaisia tietoja ja että tutkimuksessa oleva henkilökunta on antanut suostumuksensa osallistua tutkimukseen. Ennen tutkimuksen suorittamista on päätökseen liitteeksi toimitettava tutkimuksessa käytössä oleva kyselylomake. Valmis kirjallisuusraportti tulee toimittaa Hyvinkään kaupungin perusturvakeskukselle kirjallisessa muodossa nidottuna. Sosiaali- ja terveydenhuollon salassa pidettävien asiakirjatiertojen tutkimuskäytäntökirje on annettu tutkijalle.

Aino Eeroja
sosiaali- ja terveysjohtaja

LIITTEET tutkimuslupa-anomus
tutkimussuunnitelma
kyselylomake
sos- ja terveydenhuollon salassa pidettävien asiakirjojen tutkimuskäytäntökirje

TIEDOKSI opiskelija Mirva Haapasaaari
päivähoiton johtaja Hilkka Toivainen